

INICJATYWA UTWORZENIA I DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA LEŚNEGO CZASOPISMA NAUKOWEGO „SYLWAN” W POCZĄTKOWYM OKRESIE JEGO FUNKCJONOWANIA (1820–1858)

Andrzej Grzywacz

Instytut Nauk Leśnych SGGW, Warszawa

WSTĘP

„Sylwan”, najstarsze leśne czasopismo naukowe i równocześnie najstarsze z grupy periodyków technicznych naszego kraju, obchodzi jubileusz dwuwieczia utworzenia i historii wydawniczej. Szczegółowa analiza porównawcza wykazała, że jest najstarszym, wychodzącym niezmiennie do tej pory leśnym czasopismem na świecie. To powód do dumy całego środowiska leśnego, że w trudnych czasach zaborów, utraty niepodległości, powstań narodowowyzwoleńczych, wojen światowych, zmian granic państwa i ustrojów społeczno-politycznych, wytrwale, z dużym trudem publikowało dorobek naukowy i praktyczny polskiego leśnictwa i łowiectwa oraz ochrony przyrody w lasach. „Sylwan” niewątpliwie zasługuje na miano pomnika nauki i kultury związanej ze środowiskiem lasów. Od samego początku był i nadal jest czasopismem o charakterze naukowym, wydawanym zawsze po polsku, dla potrzeb leśników z wszystkich ziem etnicznie polskich, choć redagowanym i drukowanym kolejno w trzech „państwach” – Cesarstwie Rosyjskim, Cesarstwie Austro-Węgierskim i od 1918 roku już w niepodległej

Adres do korespondencji – Corresponding author: Andrzej Grzywacz, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Leśny, ul. Nowoursynowska 159, 02-776 Warszawa, e-mail: andrzej_grzywacz@sggw.pl

Polsce. W ciągu 200 lat zmieniali się właściciele i wydawcy, podtytuły, szata graficzna, nakład, częstotliwość ukazywania się, objętość, redaktorzy naczelni i grono współpracowników, finansowanie i dystrybucja. „Sylwan” w całym tym okresie był przygotowywany w 31 drukarniach w 12 miastach, zmieniały się siedziby redakcji – Warszawa, Lwów, Kraków i ponownie Warszawa. Sumaryczny dorobek to ponad 112 tys. stron druku z 14 tys. pozycji bibliograficznych, z wszystkich dyscyplin nauk leśnych i pokrewnych oraz z praktyki gospodarstwa leśnego. Do tej pory wydano 165 roczników „Sylwana” (GRZYWACZ 2020).

Zazwyczaj historię „Sylwana” dzieli się na trzy zasadnicze okresy: warszawski (1820–1858), lwowski (1883–1939) i współczesny (od 1947 roku). Od początku 1883 roku, czyli od 139 lat, właścicielem tego czasopisma jest Polskie (Galicyjskie) Towarzystwo Leśne. Obecnie „Sylwan” jest regularnie wydawanym miesięcznikiem o objętości 5,5 arkusza drukarskiego każdego z 12 numerów (zeszytów) rocznie, o nakładzie 1200 egzemplarzy. Od 2009 roku wpisany jest na tzw. listę filadelfijską, zawierającą najwyżej cenione czasopisma na świecie z wszystkich dziedzin i dyscyplin nauki. Komitet redakcyjny i recenzenci stawiają autorom artykułów wysokie wymagania pod względem poziomu naukowego i edytorskiego.

Z okazji jubileuszu warto przypomnieć inicjatorów utworzenia „Sylwana”, założenia ideowe czasopisma oraz grono autorów publikacji, a także szczegółową działalność wydawniczą z okresu do 1858 roku.

ZARYS TŁA HISTORYCZNEGO LEŚNICTWA W KRÓLESTWIE POLSKIM

Sejm zwyczajny obradujący w Warszawie na przełomie 1589 i 1590 roku za panowania króla Zygmunta III Wazy uchwalił konstytucję, która podzieliła rozległe dobra królewskie (tereny rolne i leśne), obejmujące około 1/2 powierzchni kraju, na 2 kategorie: dobra i intraty stołowe przeznaczone na utrzymanie dworu i kancelarii królewskiej oraz dobra skarbu państwa (koronne, skarbowe, królewszczyny).

Dobra królewskie czyli królewszczyny podzielone zostały na starostwa, wsie, dzierżawy, wójtostwa, sołtysowstwa i wybraniectwa, które były rozdawane przez monarchię w dzierżawę, dożywocie lub używalność bezpłatną w nagrodę dobrze zasłużonym dla kraju obywatelom... Pod koniec XVIII wieku wszystkie prawie lasy należące do królewszczyn były w rękach dożywotnich posiadaczy, zwanych starostami, którzy mieli prawo użytkowania ich dla zaspokojenia własnych potrzeb bez żadnych innych ograniczeń, jak tylko to, że nie wolno było wycinać drzewa na handel bez upoważnienia Komisji Skarbowej (MIKLAŠZEWSKI 1909).

Zgody takie jednak udzielano, dlatego lasy użytkowano płdrowniczo i były w złym stanie z punktu widzenia hodowli i ochrony, a powierzchnia ich systematycznie się zmniejszała. W okresie od I rozbioru Polski (1772) do utworzenia Królestwa Kongresowego (1815), czyli przez 43 lata, lasy skarbowe przechodziły różne koleje administracyjne, niekiedy dość chaotyczne, w szczególności

niekorzystne było ich rozdawnictwo wysokim francuskim oficerom wojsk napoleońskich w czasach Księstwa Warszawskiego (1807–1815). Lesistość Królestwa Polskiego szacowana w 1815 roku wynosiła 30,5%, a lasy rządowe (skarbu państwa) stanowiły 32,2% (BRODA 2006).

Bardzo duże, korzystne znaczenie dla lasów rządowych na terenie Królestwa Polskiego miał dekret w sprawie powołania dyrektora jeneralnego (generalnego) lasów, którym został Ludwik Plater, i ustanowienie dla tych lasów oddzielnej dyrekcji generalnej w 1816 roku. Lasy koronne, narodowe i przywrócone (po rozdawnictwie w poprzednich latach) zostały po raz pierwszy w historii naszego kraju połączone w jednolitą, centralną strukturę, administrowaną przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu. Prowadzona przez rząd protekcyjna polityka w stosunku do posiadaczy dóbr ziemskich i lasów znacznie przyczyniła się do wzrostu znaczenia lasów w gospodarce. Zaczęto intensywnie porządkować obszary lasów – pomiary geodezyjne, mapy, opisy i szacunki drzewostanów (DYMMEK 2011, OLENDEREK 2019), uregulowanie spraw własnościowych, wyznaczanie wielkości dopuszczalnych wyrębów drewna (PLATER 1827). W gospodarce wielu dziedzin przechodzono z dawnych, feudalnych, mało wydajnych sposobów produkcji, na nowe kapitalistyczne zasady organizacji. Dotyczyło to również leśnictwa i dostaw drewna. Nowe podejście brało się też z obawy o zapewnienie ciągłości zaopatrzenia w drewno dla ludności, wojska i dynamicznie rozwijającego się przemysłu (ok. 3/4 pozyskanego drewna z lasów prywatnych i rządowych przeznaczano wtedy na cele opałowe). Nowe zasady powodowały stopniowe ograniczenie stosowania nieuregulowanych, płdrowniczych, powszechnych do tej pory sposobów użytkowania lasów (GRZYWACZ 2016b). Z bardzo szczegółowego wyliczenia zapotrzebowania na drewno i możliwości jego dostarczenia, jakie zawarte jest w dokumencie Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego (1836), dowiadujemy się, że drewno należało do towarów deficytowych i że „brak drewna staje się plagą kraju”. Wyliczano tam, że zapotrzebowanie rocznie wynosiło 4 mln sążni kubicznych (sążeń kubiczny = 5,16 m³) dla zaspokojenia wzrastającego popytu, czyli ponad 20 mln m³. Należy przypomnieć, że użytkowano wtedy tylko w niewielkim stopniu również jako środki opałowe torf, słomę i węgiel kamienny, a gaz ziemny i ropa naftowa nie były jeszcze eksploatowane.

Stan lasów rządowych i prywatnych Królestwa Polskiego oraz ich organizacja i administrowanie są szczegółowo opisane i scharakteryzowane w wielu obszer-nych opracowaniach i artykułach, m.in. w tomach 1–24 „Sylwana” z lat 1820–1858 oraz autorstwa PLATERA (1827), POŁUJAŃSKIEGO (1854), MIKŁASZEWSKIEGO (1907, 1909), BRODY (2006, 2007), dlatego tutaj zostanie sygnalnie zwrócona uwaga tylko na niektóre aspekty tej problematyki.

Według opracowania *Historia Polski w liczbach. Ludność. Terytorium* (GUS 1994) z obszaru dawnej Rzeczypospolitej przed zaborami o powierzchni 751,5 tys. km² Cesarstwo Rosyjskie wzięło pod swoje panowanie (zagrabiło) 591,0 tys. km², czyli 78,7%, do Austrii włączono 10,7%, a do Prus 10,6% tego terytorium. Po kongresie wiedeńskim cały zabór rosyjski składał się z terenów Królestwa Polskiego (Kongresowego) o wielkości 127,3 tys. km², czyli tylko 21,5%, Litwy i Białorusi – 304,4 tys. km² oraz obszarów Rusi (Ukrainy), które były w granicach

państwa w 1772 roku – 159,3 tys. km². Królestwo Polskie z carem rosyjskim jako władcą stanowiło jedynie 17% dawnego terytorium państwa polskiego „obojga narodów” przed zaborami. Było podzielone pierwotnie na 8 województw: augustowskie, kaliskie, krakowskie, lubelskie, mazowieckie, płockie, podlaskie i sandomierskie, od 1837 roku na 8 guberni, a od 1845 roku zredukowano ich liczbę do 5, zmniejszając również liczbę rządów gubernialnych, co odbiło się na sprawności administracji leśnej, która „zaczęła się coraz bardziej biurokratyzować i kosztować” (MIKŁASZEWSKI 1909). Obszar ten zamieszkiwany był w 1819 roku przez 3,5 mln mieszkańców, a w 1844 roku – 4,7 mln. Siedzibą władz centralnych była Warszawa, która w 1810 roku liczyła 78 tys. tzw. mieszkańców stałych, w 1830 roku około 130 tys., w 1865 już 240 tys. W 1815 roku 73% mieszkańców stolicy stanowiła ludność katolicka, 18% wyznania mojżeszowego i 9% ewangelików różnych wyznań (GUS 1994).

Organizację i administrowanie lasami rządowymi w Królestwie Polskim należy rozpatrywać w czterech wyraźnie różniących się pod względem polityczno-społecznym i gospodarczym okresach: I (1815–1830) – najbardziej twórczy i korzystny dla rozwoju i dokonań leśnictwa, wręcz wyjątkowy w całej historii polskiego leśnictwa; II (1831–1867) – obejmujący lata represji po klęsce powstania listopadowego aż do likwidacji Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, której Wydziałowi Leśnemu podlegały lasy państwowe; III (1867–1889) – lata całkowitej likwidacji wyodrębnionych i samodzielnych struktur leśnictwa, podległych nowo utworzonemu Zarządowi Skarbowemu; IV (1889–1918) – w którym lasy rządowe podlegały bezpośrednio departamentowi lasów w Petersburgu aż do odzyskania przez Polskę niepodległości. MIKŁASZEWSKI (1909) wyróżnia jeszcze okres 1807–1815, czyli lata istnienia Księstwa Warszawskiego, ale z punktu widzenia tego opracowania mniej istotny, gdyż obejmował czasy „przedsylwanowskie”.

Sytuacja wydawnicza „Sylwana” zależna była od ogólnych warunków politycznych i społecznych w kraju oraz od rangi i znaczenia leśnictwa rządowego w państwie. Gdy przypadła na lata 1820–1835, to w uproszczeniu można określić ją jako bardzo korzystną, natomiast w latach 1836–1858 jako niekorzystną. W pewnym stopniu zależała także od osobowości władcy – cara Rosji i jednocześnie króla Polski. Aleksander I Pawłowicz Romanow (1777–1825), panując od 1801 roku, a w Polsce od 1815 roku, prowadził politykę dość liberalną w sprawach wewnętrznych i zagranicznych, w sądownictwie, handlu i szkolnictwie. Ministrem spraw zagranicznych był zaprzyjaźniony z carem ks. Adam Czartoryski, stąd pewne swobody i autonomia w Królestwie Polskim – konstytucja, polskie wojsko, władza administracyjna, szkolnictwo, polski korpus leśny (*Wielka encyklopedia PWN* 2001). Gdy władzę po śmierci starszego brata w 1825 roku objął Mikołaj I Pawłowicz (1796–1855) o innym charakterze i poglądach, wprowadził w Rosji cenzurę, inwigilację policyjną społeczeństwa, zdławił powstanie listopadowe, zlikwidował pozostałości autonomii w Królestwie Polskim, utrudniał dostęp do szkół młodzieży z warstw nieszlacheckich, wprowadził działania rusyfikacyjne, był pamiętliwy i mściwy (*Wielka encyklopedia PWN* 2003). Na uwagę zasługuje jeszcze inny przedstawiciel tego rodzeństwa – wielki książę Konstanty Pawłowicz (1779–1831), naczelnny wódz armii Królestwa Polskiego i jego

gubernator, łamał konstytucję, zwalczał polskie ruchy patriotyczne, wprowadził sadystyczną dyscyplinę w wojsku, był ogólnie znienawidzony i stał się głównym celem ataku spiskowców w powstaniu listopadowym (*Encyklopedia PWN* 2003).

W gestii dyrektora generalnego lasów rządowych leżało: nadawanie ogólnego kierunku gospodarowania na podległych obszarach; nadzorowanie pracy leśnej administracji wojewódzkiej i terenowej oraz ich obsada kadrowa; zlecenia i kontrola pomiarów i szacowania lasów (prac urzędzeniowych); zorganizowanie szkoły leśnej; czuwanie nad ścisłym wykonywaniem postanowień „o rocznych porębach” (ustalonych etatach pozyskania drewna).

Mając tedy przyznane sobie dość rozległe atrybucje i prawie zupełną swobodę działania, Plater rozpoczął niezmiernie gorliwą i energiczną działalność około organizacji zarządu i gospodarstwa w lasach rządowych, a nade wszystko utworzywszy szkołę szczególną leśnictwa, uwiecznił swe imię w dziejach polskiego leśnictwa, założywszy w ten sposób podwaliny do jego dalszego rozwoju. Nie znajdując podówczas w kraju fachowo do tego wykształconych Polaków, Plater zmuszony był na ważniejsze stanowiska powołać zagranicznych leśników (MIKŁASZEWSKI 1909).

W skład personelu leśnego według wykazu opublikowanego w „Sylwaniu” (1827) wchodziło: 8 nadleśnych jeneralnych, 7 asesorów nadleśnych, 8 sekretarzy (personel w urzędach wojewódzkich), 71 nadleśnych i tyluż pisarzy urzędów leśnych, 269 podleśnych, 363 strażników i 1406 strzelców. Łącznie lasy rządowe zatrudniały 2203 osoby oraz 6 urzędników w biurze dyrekcji generalnej (dyrektor, naczelny nadleśny, asesor, sekretarz i 2 kancelistów).

Według POŁUJAŃSKIEGO (1854) lasy prywatne wielkiej, średniej i drobnej własności stanowiły aż 71,8% całej powierzchni leśnej, a 28,2% lasów pozostawało pod nadzorem państwa, z czego lasy rządowe (skarbowe) zajmowały tylko 16,9% i były to dawne lasy koronne i narodowe. Wyróżniano wówczas także: lasy sekwestrowane i skonfiskowane (laso prywatne odebrane po powstaniu listopadowym); lasy suprymowane (dawniej należące do zgromadzeń zakonnych, głównie pojezuickie); oddzielnie zarządzane lasy górnicze; lasy duchowne (należące do wyższego duchowieństwa różnych wyznań); lasy majorackie (donacyjne – darowane za „szczególne zasługi dla państwa”); lasy instytucyjne; lasy udzielne, będące własnością „Najjaśniejszego Pana” (dworu carskiego); lasy będące własnością gmin i miast oraz lasy emfiteutyczne (skarbowe, ale dziedzicznie dzierżawione, zwykle na przeciąg 50 lat w drodze przetargów). Wymienione tu wszystkie formy własności obejmowały łącznie 11,3% lasów Królestwa, z dominującą kategorią lasów majorackich, z których korzyści czerpali wysocy oficerowie i urzędnicy carscy, niekoniecznie stale zamieszkujący lub przebywający na terenie Kongresówki.

Z opracowania *Rys leśno-statystyczny Królestwa Polskiego* („Sylwan” 1827), prawdopodobnie autorstwa L. Platera, wiemy, że lasy rządowe składały się wówczas z 71 leśnictw podzielonych na 269 straży i na 1205 „obszarów” (obchodów) oraz zajmowały łącznie około 1650 tys. morgów nowopolskich (1 morg nowopolski = 300 prętów kwadratowych = 0,55987 ha, w uproszczeniu 0,56 ha), czyli 924 tys. ha. Przeciętne leśnictwo (wg współczesnych pojęć leśnych powinniśmy

je traktować jako nadleśnictwo) obejmowało 13 tys. ha, choć były one znacznie zróżnicowane co do wielkości powierzchni, składało się z 3–13 straży (przeciętnie 5) i z bardzo zróżnicowaną liczbą zatrudnionych strzelców, od 1 do 50 (przeciętnie 17), co zapewne zależało od wielkości i rozczłonkowania kompleksów leśnych (uroczysk) oraz od skali występującego na danym terenie szkodnictwa leśnego – kradzieże drewna i kłusownictwo. Wielkość i liczba leśnictw rządowych oraz podległych im straży i obchodów, a także stan zatrudnienia służby leśnej (korpusu leśników) podlegał zmianom w ciągu rozpatrywanego tu półwiecza, czyli od utworzenia do likwidacji Wydziału Leśnego Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (1816–1867).

W Królestwie Polskim systematycznie zmniejszała się powierzchnia lasów zarówno prywatnych, jak i skarbowych. Wynikało to ze wzrostu liczby ludności, zapotrzebowania na grunty uprawne w celu wyżywienia społeczeństwa, dużego popytu na drewno, głównie jako opału, ale też surowca budowlanego (konstrukcyjnego), a w lasach rządowych z ich sprzedaży. W 1815 roku lesistość szacowano na 30,5% (Broda 2006), a w 1907 roku wynosiła ona tylko 19,5% (MIKŁASZEWSKI 1909). Szczegółowy opis sposobów, wielkości i cen sprzedaży lasów rządowych, wyjątkowo intensywnie dokonywanych w latach 1829–1835, na podstawie źródłowych materiałów dokumentuje MIKŁASZEWSKI (1909). Piśze on, „że rząd w ciągu tego krótkiego okresu rozsprzedał 89099 morgów po cenie od 300 do 3000 złp. za włókę, czyli od 1 rb. 50 kop. do 15 rb. za morgę”. Oznacza to, że władze carskie tylko w ciągu tych 6 lat sprzedały około 50 tys. ha dawnych lasów królewskich. W innych latach następowała również sprzedaż lasów rządowych, podobnie jak w zaborze austriackim i pruskim, prywatnym kupcom i handlarzom oraz właścicielom ziemskim. Niektóre z tych obszarów były następnie całkowicie wylesiane i w kolejnych latach sprzedawane jako grunty rolnicze (orne, łąkowe i pastwiskowe).

INICJATYWA UTWORZENIA „SYLWANA” I JEGO REDAKTORZY

Rząd Królestwa Polskiego poprzez szereg działań administracyjnych i prawnych świadomie zmierzał do podniesienia stanu lasów, z sukcesem doprowadzając leśnictwo na terenie dawnych królewskich do rozkwitu. Uważa się, że lata 1815–1830 były wyjątkowo korzystne dla leśnictwa czyniącego wszechstronny postęp, w szczególności pod nadzorem Dyrekcji Lasów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, kierowanej przez Ludwika Platera (MIKŁASZEWSKI 1907).

Ludwik August Plater, Broel Plater (1775–1846), urodził się w Krasławiu nad Dźwiną (Infanty Polskie) jako syn Kazimierza Konstantego, podkanclerza litewskiego, posła na sejm, starosty dynenburskiego, i Izabeli z Borchów. Początkowo naukę pobierał w domu, wychowany w atmosferze Sejmu Czteroletniego, którego był świadkiem, gdyż jako 16-letni młodzieniec towarzyszył ojcu w Warszawie podczas uchwalania Konstytucji 3 maja (1791). W Szkole Głównej Wileńskiej (Uniwersytet Wileński) studiował chemię, geografię i leśnictwo, m.in. pod kierunkiem Jędrzeja Śniadeckiego (1768–1828), opracowując polską

terminologię chemiczną. Był uczestnikiem insurekcji kościuszkowskiej (1794) jako adiutant gen. Karola Sierakowskiego (1752–1820). Po przegranej walce z wojskami carskimi osiadł w rozległych dobrach rodzinnych i zajmował się ich gospodarowaniem. W latach 1803–1804 z inicjatywy ks. Adama Czartoryskiego (1770–1861) podróżował po Austrii, Francji i Niemczech, gdzie zapoznawał się z osiągnięciami gospodarki i administracji leśnej. W 1805 roku mianowano go wizytatorem Uniwersytetu Wileńskiego.

Wróciwszy do kraju, otrzymał, za wpływem X. Ad. Czartoryskiego, ważne i zarówno niedbałe jak nieumiejętne, aż do czasów jego, sprawowane inspektorstwo lasów w ośmiu guberniach (w latach 1807–1811, w zachodniej Rosji). Umiejętność leśnictwa wszędzie, w rządnych i oświeconych narodach, wielkie zrobiła postępy: uczone prace, nieustające doświadczenia podniosły ją do rzędu ścisłych umiejętności: wnioski jej, niedawno jeszcze próżne i niedostateczne, zwróciły na siebie uwagę prawodawców i uczonych. Ale u nas ta umiejętność zupełnym leżała odłogiem: nie było nas był las, nie będzie nas będzie las, było ulubionym gospodarzy naszych axiomatem, arcy naturalny wpływ kardynalnej politycznej zasady, że Polska nierządem stoi – i jedno z najważniejszych i najdonośniejszych źródeł naszego narodowego bogactwa, niebacznie trwonione, spiesznego wymagało zasilenia. Widział nagłą potrzebę radykalnej, powszechnej reformy, przez którą i osoby i rzeczy przejśćby musiały; ale prawość jego i biegłość nie mogły podołać w walce z systematycznym nieładem i hierarchiczną nieprawością administracji moskiewskiej: przerwał daremną usilność, a ogłoszone przez niego w 1807 roku *Rzecz o gospodarstwie leśnem*, była niejako zadatkiem rozleglejszych i korzystniejszych prac, których później w Królestwie Kongresowem dokonał (GODEBSKI 1847).

Rozkwit leśnictwa w Królestwie Polskim nie mógł dokonywać się bez wykształconych kadr korpusu leśnego. Dlatego od samego początku, od powstania nowego rządu, rozpoczęto działania w sprawie utworzenia Szkoły Leśnej, gdyż dotychczasowe formy przygotowania do zawodu, czyli terminowanie, przyuczanie się od starszych, doświadczonych leśników, były mało wydajne i długotrwałe. Potrzeba było w szybkim czasie wyszkolić znaczącą liczbę leśników na wysokim poziomie. Panowało przekonanie, że bez odpowiedniego korpusu – młodych i wykształconych osób, nie będzie można przeprowadzić reform w lasach rządowych (GRZYWACZ 2016b).

Głównym inicjatorem i organizatorem Szczególnej Szkoły Leśnictwa (1816–1832) był Ludwik Plater. O organizacji tej szkoły, zasadach jej funkcjonowania, toku studiów oraz wykładowcach, o cyklu teoretycznym i praktycznym nauczania, a także prostujące fakty o błędnych twierdzeniach, pojawiających się w niektórych publikacjach, że była to szkoła „przy Uniwersytecie”, szczegółowo piszą HEYMANOWSKI (2008) i GRZYWACZ (2016b). Okazuje się, że decydującym argumentem za utworzeniem tej szkoły był pomysł przedstawiony przez Platera rządowi Królestwa, iż koszty finansowania będą ponoszone z dochodów lasów rządowych, gdyż nie można było liczyć na fundusze Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dla których była to duża konkurencja,

ponieważ planowano utworzenie innych szkół i instytutów, w tym Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego (Szkoly Głównej).

Ogromna determinacja jednej osoby – Ludwika Platera jego wysokie usytuowanie w hierarchii rządowej Królestwa Polskiego, dobre stosunki z wpływowymi osobistościami elity intelektualnej kraju i Warszawy, dobre uzasadnienie pilnej potrzeby kształcenia leśników dla dobra gospodarki kraju i umiejętności taktycznego rozegrania w sensie politycznym i finansowym zgody na utworzenie Szkoły, przyniosły praktyczne rezultaty. Nieprzypadkowo Ludwik Plater miał opinię wybitnego znawcy teorii i praktyki leśnictwa oraz bardzo dobrego organizatora (GRZYWACZ 2016b).

Ludwik Plater realizował kolejne etapy reformowania leśnictwa – po utworzeniu Dyrekcji Generalnej Lasów Rządowych, utworzeniu korpusu leśnego, jego uposażeniu i umundurowaniu (z elementami stroju polskiego) powołał Szkołę Leśną. W związku z tym wyłoniła się potrzeba zorganizowania wydawania fachowego czasopisma leśnego, gdyż dotychczasowa literatura w tym względzie w języku polskim była niezwykle skromna. Z jego inicjatywy, pod opieką Wydziału Leśnego Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, utworzono półurzędowe pismo „Sylwan” – kwartalnik, w którym miały ukazywać się artykuły i rozprawy naukowe oraz wszystkie rozporządzenia i instrukcje dotyczące zarządzania lasami rządowymi. Ludwik hr. Plater z własnego doświadczenia zawodowego jako inspektor leśny uważał, że tylko leśnik obeznany z prawidłami nauk leśnych i przepisami prawno-administracyjnymi może należycie spełniać powierzone mu obowiązki (MIKLAZEWSKI 1907).

Własnym zawsze przykładem młodszych podniecając ochotę, w urzędzonej przez niego szkole leśnej sam niektóre przedmioty wykladał: na koniec dla upowszechnienia potrzebnych wiadomości w kraju, ustanowił Dziennik, pod imieniem Sylwana, obejmujący wykład treściwy gospodarstwa i administracji lasów i wszystkich pomocniczych nauk, nowe spostrzeżenia tak ziomków jak obcych z praktycznym ich zastosowaniem i krytyczny rozbiór dzieł ogłoszonych, a wszystko stylem jasnym, płynnym i w sposób dla każdego dostępny: wielką część artykułów sam napisał, nadsyłane przezierał, objaśniał (GODEBSKI 1847).

Tworzenie nowego czasopisma, jak byśmy to współcześnie określili, odbywało się z rozmachem, było ono „promowane i reklamowane” w gazetach warszawskich. Na przykład jak donosił „Orzeł Biały” wydawany przez Brunona Kicińskiego – dziennikarza, działacza patriotycznego, myśliwego, współpracującego później z „Sylwanem” – zainteresowane ukazywaniem się tego czasopisma były działające już wtedy towarzystwa naukowe i „szerokie grono światłych obywateli i nie tylko urzędnicy leśni i obywatele lasy własne posiadający”. Zapewne ze względu na liczne obowiązki służbowe i społeczne L. Plater „nadzorował i inspirował” wydawanie „Sylwana” (pełnił jednoosobową rolę rady programowej), a obowiązki redaktorów głównych sprawowali od 1820 roku Juliusz Brinken

i Hipolit Cielecki. Brinken był redaktorem do 1833 roku, do przejścia na emeryturę, a Cielecki do 1841 roku, do nagłej śmierci.

Cielecki jako główny redaktor „Sylwana” zawiązał w 1834 roku spółkę wydawniczą z Kazimierzem Janczewskim i Franciszkiem Elsnerem. Po wyjściu w roku 1836 Elsnera ze spółki, Cielecki i Janczewski rozdzielili między sobą pracę i wspólnie redagowali to pismo. W roku 1841 głównym jego redaktorem pozostał Kazimierz Janczewski Naczelnik sekcji leśnej w wydziale dóbr i lasów (MIKLASZEWSKI 1907).

Z chwilą wybuchu powstania listopadowego L. Plater przystąpił do obozu narodowego, podpisał akt detronizacji cara Mikołaja I jako króla Polski. Został sekretarzem stanu w okresie dyktatury gen. Józefa Chłopickiego (1771–1854), a następnie w 1831 roku posłem Rządu Narodowego w Paryżu, gdzie wspólnie z gen. Karolem Kniaziewiczem (1762–1842) podejmowali starania o pomoc Francji dla walczącej Polski w postaci dostaw broni i sprzętu wojskowego (bezsukcesownie). Po upadku powstania pozostał z rodziną na emigracji, uczestnicząc w pracach stronnictwa ks. Adama Czartoryskiego i tzw. Hotelu Lambert oraz działalności Towarzystwa Literackiego Polskiego, Biblioteki Polskiej w Paryżu, Związku Jedności Narodowej, w innych inicjatywach i życiu towarzyskim polskiej emigracji. To trudny okres jego życia. W 1840 roku osiedlił się w majątku Psarskie koło Śremu w Wielkim Księstwie Poznańskim (pod zaborem pruskim), gdzie zmarł w 1846 roku. Wiele szczegółowych faktów z jego życia osobistego i publicznego zawierają m.in. publikacje takich autorów, jak: GODEBSKI (1847), MIŁOBĘDZKI (1951), OLESZKOWA (1971), MANTEUFFLOWA (1981), GRZYWACZ (2016a).

Ludwik Plater był wybitnym leśnikiem, dyplomatą, działaczem państwowym, gospodarczym i społecznym. Był pierwszym dyrektorem lasów rządowych (państwowych), reformatorem leśnictwa w Królestwie Polskim, inicjatorem i wykładowcą Szczególnej Szkoły Leśnictwa, inicjatorem powołania czasopisma „Sylwan” i autorem publikowanych tam artykułów. Mija w tym roku 175. rocznica jego śmierci, jest współcześnie postacią zapomnianą, także w środowisku zawodowym leśników. W pełni zasługuje na miejsce, jako pierwsza postać, w zaproponowanym przedsięwzięciu Las Pamięci Wybitnych Leśników w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie (GRZYWACZ 2015).

Ponieważ reformy leśnictwa rządowego zaplanowane i realizowane przez L. Platera napotykały na trudności spowodowane brakiem wykształconych leśników, uzyskał on zgodę na sprowadzenie i zatrudnienie grupy cudzoziemców. Jednym z nich był **Juliusz Brinken (Brincken)** (1788–1846). Przybył do Polski w 1818 roku na zaproszenie L. Platera z opinią młodego, ambitnego i zdolnego leśnika, wykształconego na niemieckich akademiach leśnych, pochodzącego z rodziny o tradycjach leśnych (ojciec pełnił wysokie funkcje leśne w Księstwie Brunszwickim). Powierzono mu funkcję naczelnego nadleśniczego lasów rządowych w Królestwie Polskim, tym samym stał się najbliższym współpracownikiem L. Platera. Do jego obowiązków należały techniczne aspekty urządzania rządowych gospodarstw leśnych i kierowanie nimi, zajęcia dydaktyczne w Szczególnej Szkole Leśnictwa, przygotowania do utworzenia leśnego czasopisma naukowego

i prace redakcyjne, obsada kadrowa leśnictwa. J. Brinken był autorem szeregu monografii, rozpraw i artykułów, takich jak m.in.: *Rozprawy o leśnictwie* (1821), *Wykłady praktycznego leśnictwa* (1825), *Mémoire Descriptif Sur La Forêt Impériale De Białowieża, En Lithuanie* (1827), opublikowanych wówczas również w tłumaczeniu na język polski i niemiecki. Reprint oryginału francuskiego został wydany w Paryżu w 2004 roku przez Wydawnictwo Epigraf (dzięki inicjatywie i z przedmową P. Daszkiewicza, B. Jędrzejewskiej i T. Samojlika) oraz współcześnie na zlecenie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych w 2020 roku – *Nota opisowa o Puszczy Cesarskiej w Białowieży, na Litwie* (tłumaczenie z języka francuskiego M. Cieszevska i Ch.J. Cieszewski). Publikował też różne artykuły w „Sylwaniu”, w tym obszerną i ideowo znaczącą rozprawę *Teoria ugruntowania leśnictwa rządowego* (1830, 1833, 1834).

Jego życie rodzinne (był ożeniony z Polką, Eleonorą M. Libiszewską, mieli czwórkę dzieci), twórczość literacką (m.in. powieść *Frankiści*), działalność po przejściu na emeryturę (w wieku 45 lat, po 15 latach pracy w Królestwie Polskim) przedstawiają KOBYLAŃSKI (1937) oraz NOWOTARSKI i GRZYWACZ (2008). Po upadku powstania listopadowego krytycznie się o nim wyrażano, oskarżono o brak poparcia dla tego zrywu narodowowyzwoleńczego, lojalność wobec cara Rosji, osiąganie niezasłużonych korzyści materialnych. Obecnie trudno odnieść się do tych zarzutów, bo nie wiemy, czy były rzeczywiste, czy tylko podyktowane względami politycznymi i niechęcią. Zmarł 2 czerwca 1846 roku w Warszawie (wg informacji niemieckich z powodu zarażenia się tyfusem podczas epidemii, jaka wówczas panowała w mieście). Został pochowany na cmentarzu augsbursko-ewangelickim na Powązkach. Nagrobek jego (jak i wielu innych) został zniszczony w 1944 roku podczas toczących się tu walk w trakcie powstania warszawskiego i nie został już później odbudowany (NOWOTARSKI, GRZYWACZ 2008). J. Brinken ma duże zasługi w urządzaniu lasów rządowych Królestwa Polskiego i organizacji nowoczesnej administracji leśnej, jest liczącą się postacią w historii polskiego leśnictwa, należy do grupy pionierów rozwoju gospodarki leśnej.

Kazimierz Glinka-Janczewski (1799–1880) urodził się w małej osadzie Dobarz wśród Bagien Biebrzańskich na terenie parafii Trzcianne (Białostockie). W latach 1818–1820 studiował w Szczególnej Szkole Leśnictwa (wymieniony jest w „Sylwaniu” z 1820 roku jako „uczeń drugoletni”) i równocześnie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego (GERBER 1977). Początkowo pracował jako adiunkt przy urządzaniu lasów rządowych, następnie był asesorem nadleśniczego i nadleśniczym w województwie augustowskim. Przez długie lata (1829–1861) pracował na różnych stanowiskach w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, aż do naczelnika Sekcji Administracyjnej w Wydziale Dóbr i Lasów Rządowych. Był w latach 1840–1857 wykładowcą (profesorem) w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie (od dawna stanowiącym dzielnicę Warszawy). W tym okresie dyrektorem instytutu był Michał Oczapowski, wybitny uczony, pionier nauk rolniczych w Polsce. W latach 1840–1846 K. Janczewski wykładał tam uprawę lasów, a w latach 1847–1857 administrację leśną i rządowe instrukcje leśne. W opracowaniach poświęconych jego osobie stwierdza się, że dużo publikował, popularyzując leśnictwo

w „Sylwaniu”, „Rocznikach Gospodarstwa Krajowego”, „Ziemianinie” (*Wielka encyklopedia PWN* 2002, SZYMAŃSKI 2008), chociaż w „Sylwaniu” jest tylko jeden artykuł podpisany jego nazwiskiem z 1840 roku (t. 16): *O wpływie lasów na pomyślność kraju i pożytkach kształcenia leśniczych*, mowa publiczna miana na zakończenie nauki w Marymoncie w d. 30 czerwca 1840 r. Zapewne inne artykuły są opublikowane anonimowo (indywidualnie lub zbiorowo). Do bardziej znanych jego dzieł należy książka *Nauka o torfie w całej obszerności praktycznie wyłożona*, wydana nakładem własnym (1840).

K. Glinka-Janczewski razem z Franciszkiem Elsnerem utworzyli w 1834 roku prywatną spółkę wydawniczą, aby zapewnić ciągłość wydawania „Sylwana”, a po odejściu w 1836 roku Elsnera ze spółki razem z Hipolitem S.F. Cieleckim prowadzili działalność wydawniczą do jego śmierci w 1841 roku, a później już sam aż do 1858 roku (ostatni tom „Sylwana” warszawskiego). K. Janczewski przez wiele lat był współpracownikiem „Sylwana”, natomiast redaktorem głównym (naczelnym) był w latach 1841–1858 (przez 18 lat). W niektórych publikacjach podawana jest błędna data jego urodzin – 1794 rok, poprawnie to 1799 rok.

W lutym 2014 roku w osadzie Dobarz odbyła się z inicjatywy i na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej temu wybitnemu leśnikowi. Obszerny życiorys przedstawił wówczas, z licznymi informacjami z życia rodzinnego, Jarosław Marczak, wybitny znawca historii tego regionu (tekst znajduje się w Internecie).

Hipolit Stefan Franciszek Cielecki (Cieleski) (1792–1841), najczęściej używał imienia Franciszek. Przodkowie wywodzili się z Pomorza Nadwiślańskiego, chociaż on sam urodził się we wsi Rojec Szlachecki niedaleko Radomia. Uczył się w konwencie Ojców Pijarów w Radomiu, następnie w młodym wieku służył w wojsku Księstwa Warszawskiego, brał udział w walkach kampanii napoleońskiej. W latach 1814–1819 pracował w Dyrekcji Skarbu Departamentu Radomskiego, a od 1819 roku – w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, zajmując tam różne stanowiska w Sekcji Lasów – rachmistrza, referenta i naczelnika (Kulecka 2019). W 1827 roku kierował dostawami drewna do kopalń, a w 1829 roku urządzał obwód łowiecki pod Skierniewicami (dla „łowów królewskich”). Od 1824 roku aż do 1841 roku był długoletnim współredaktorem „Sylwana”, początkowo wspólnie z J. Brinkenem, o czym świadczą strony tytułowe tego czasopisma. W 1836 roku z K. Janczewskim utworzyli spółkę wydawniczą i rozdzielili między sobą prace wydawnicze aż do nagłej śmierci Cieleckiego 14 stycznia 1841 roku. Nie ma w „Sylwaniu” artykułów podpisanych jego nazwiskiem, chociaż prawdopodobnie przygotowywał do druku liczne, różne teksty urzędowe, gdyż wiemy, że z polecenia rządu porządkował przepisy prawa leśnego, na których znał się dobrze, oraz przepisy skarbowo-leśne. Szerszy rys biograficzny F. Cieleckiego (Cieleskiego) przedstawiono w „Roczniku Leśniczym” (1863) sygnowany monogramem J. (prawdopodobnie autorstwa Wojciecha Jastrzębowskiego) oraz w jubileuszowej książce *Ludzie i fakty z okazji 100. Zjazdu Polskiego Towarzystwa Leśnego w Poznaniu* (ZARZYŃSKI 2000).

Franciszek Elsner w wykazie osobowym Szczególnej Szkoły Leśnictwa w Warszawie jest wymieniony jako sekretarz Rady Dozorczej („Sylwan” 1820).

Można przypuszczać, że spośród 9 członków rady jedyny nietytułowany jako profesor (wykładowca), spełniał na tej uczelni funkcje administracyjne („kierownika dziekanatu”). W latach 1834–1844 był zatrudniony jako komisarz w Sekcji Technicznej, później jako inspektor Leśnej Sekcji Administracyjnej Oddziału Lasów, a w latach 1844–1847 był urzędnikiem do szczególnych poruczeń w Wydziale Dóbr i Lasów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KULECKA 2019). Był wieloletnim współpracownikiem redakcji „Sylwana”, przez KRAJSKIEGO (1965, 1974) wymienianym jako redaktor przy wydawaniu już pierwszych tomów. W 1834 roku współtworzył z K. Janczewskim prywatną spółkę wydawniczą, aby zapewnić ciągłość ukazywania się tego kwartalnika. W 1836 roku wyszedł ze spółki i zastąpił go w tym charakterze Franciszek Cielecki (do 1841 roku). Prawdopodobnie, jak byśmy to współcześnie określili, był długoletnim sekretarzem redakcji „Sylwana”. Niestety niewiele wiemy o życiu i działalności zawodowej tego zasłużonego urzędnika leśnego.

Zapewne z redakcją „Sylwana” związani byli tzw. stali współpracownicy i osoby zaprzyjaźnione z tym czasopismem. Według SOKOŁOWSKIEGO (1971) zaliczali się do nich: Antonii Auleitner, Gustaw Henke, Michał Szubert, Wiktor Kozłowski, Klemens Wydryński i inni.

Redakcja „Sylwana” w latach 1820–1858 mieściła się w pomieszczeniach Dyrekcji Dóbr i Lasów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, gdzie pracowali zawodowo kolejni redaktorzy tego czasopisma, czego potwierdzeniem jest tekst noty redakcyjnej zamieszczony w t. 11 (1835). Komisja ta kontynuowała działalność Ministerium Skarbu Księstwa Warszawskiego, utworzonego w 1807 roku. Siedziba komisji znajdowała się początkowo w Pałacu Teppera, przy ul. Miodowej 7 (budynek ten spłonął podczas bombardowania Warszawy przez niemieckie lotnictwo we wrześniu 1939 roku). W latach 1823–1825 wzniesiono dla potrzeb komisji nową siedzibę, poprzez znaczną przebudowę barokowego Pałacu Leszczyńskich w duży klasycystyczny budynek, również zniszczony we wrześniu 1939 roku, odbudowany w latach 1950–1954 z przeznaczeniem na Prezydium Stołecznej Rady Narodowej (*Encyklopedia Warszawy* 1994). Obecnie jest tam Urząd Miasta Stołecznego Warszawy i siedziba prezydenta miasta, przy placu Bankowym 2. W Królestwie Polskim było 5 komisji rządowych: Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych i Policji, Wojny oraz Przychodów i Skarbu. Szczegółowo system kancelaryjny i archiwalny komisji rządowych funkcjonujących w latach 1815–1867 opisuje OSIECKA (2014), w tym: rangi, klasy, tytuły i stanowiska urzędników; ich prawa i przywileje; nagrody i odznaczenia; typy pism w aktach spraw; dokumentacje kartograficzne i techniczne w aktach; stosowane rodzaje papieru i stempli w zależności od rangi i typu dokumentu; typy prac intrologatorskich; zmiany organizacyjne w wydziałach i sekcjach. Natomiast składy osobowe i ich zmiany w poszczególnych komisjach rządowych szczegółowo przedstawia w bardzo obszernym opracowaniu KULECKA (2019). Z innych publikacji (OSIECKA 2015, DYMMEŁ 2018), zawierających opisy zasobów i funkcjonowania biblioteki Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, dowiadujemy się ciekawych faktów: o znajdowaniu się w jej zasobach kolejnych tomów „Sylwana” oraz książek dotyczących polskiego i zagranicznego

leśnictwa; o staranności w prenumeracie różnorodnych czasopism; o przekazaniu do biblioteki książek osób prywatnych, często o dużej wartości bibliofilskiej, np. 14 książek przez Ludwika Platera; o poleceniu władz carskich przekazania do tej biblioteki wszystkich zbiorów książkowych i akt Szkoły Szczególnej Leśnictwa w 1832 roku, po upadku powstania listopadowego i zlikwidowaniu tej leśnej uczelni; o wywiezieniu (zagrabieniu) do Petersburga całej, poszerzonej biblioteki Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w 1868 roku. Warto przy okazji przypomnieć, że do Petersburga wywieziono również cenne zbiory muzeum przyrodniczego Szkoły Szczególnej Leśnictwa, które gromadzono przez lata drogą zakupów i darowizn dla kształcącej się do zawodu leśnika młodzieży. Być może w petersburskich archiwach znajduje się jeszcze dokumentacja dotycząca niektórych aspektów lasów rządowych Królestwa Kongresowego, Szczególnej Szkoły Leśnictwa w Warszawie oraz redakcji „Sylwana”.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA „SYLWANA” W OKRESIE 1820–1835

Pierwszy kwartalnik (zeszyt) z t. 1 „Sylwana” z podtytułem „Dziennik Nauk Leśnych i Myśliwych” ukazał się już w styczniu 1820 roku. W tekście od redakcji (zamieszczonym na ostatniej stronie pierwszego zeszytu) zapowiedziano:

Wychodzić będzie co kwartał po jednym Numerze, najmniej ośm arkuszy w sobie zawierającym, a cztery takie Numera składać będą tom ieden. Obejmować on będzie w następujących oddziałach bądź oryginalne, bądź z obcych języków tłumaczone rozprawy i pisma.... Dziennik ten drukowany będzie na pięknym papierze i w miarę potrzeby ozdobiony Rycinami. Prenumerata jego roczna wynosić ma złotych 12. Starano się jaką tylko można było ustanowić najniższą cenę, a to dla tego, że nie mając żadnych zysków z wydawania Dziennika tego na widoku, całe usiłowanie Wydawców do tego tylko zmierza, ażeby mało dotąd znaną, a Kraiowi naszemu nieodbitcie potrzebną Naukę upowszechnić.

Tomy złożone z 4 zeszytów (numerów), najczęściej wydawanych pojedynczo co kwartał, czasami łączone np. zeszyt 2 razem z 3, ukazały się w latach: 1820, 1821, 1823, 1827, 1828, 1829, 1830, 1832, 1833 i 1835, co oznacza, że w latach 1820–1835 (16 lat) wydano 11 tomów rocznych. „Sylwan” nie ukazał się w 1822, 1824, 1825, 1826 i 1831 roku. Zwykle w numeracji tomów nie uwzględnia się drugiego wydania t. 1 (1822), nieco zmienionego, dodruk był potrzebny, bo było duże zainteresowanie t. 1 „Sylwana”. Objętość poszczególnych tomów była zróżnicowana, od 335 do 619 stron, średnio 485 stron. Łącznie w tym okresie wydrukowano 5332 strony tekstu, nie wliczając nienumerowanych rycin i tabel. „Sylwana” wydawano w niezmienionym formacie stosowanego wówczas arkusza drukarskiego, wymiarami zawartego pomiędzy A_5 i A_6 (wg współczesnych norm rozmiarów arkuszy papieru). Starano się tak dobierać artykuły, aby w roczniku była reprezentacja 6 różnych działów: ogólne zagadnienia leśne (polityka leśna, historia, szkolnictwo leśne); artykuły o naukach przyrodniczych i ścisłych

służące praktyce gospodarstwa leśnego i administrowaniu lasami rządowymi i prywatnymi; myślistwo; statystyczno-geograficzne wiadomości o krajowym i zagranicznym leśnictwie; doniesienia oraz informacje różne (ciekawostki, niezwykłości przyrodnicze, poezja o leśnej przyrodzie).

„Sylwan” wydawany w latach 1820–1827, czyli t. 1–4 oraz drugie wydanie t. 1 z 1822 roku, był drukowany przez Natana Glücksberga (Mikołaja Nataniela Glücksberga) „księgarza i typografa Królewskiego Uniwersytetu” (Warszawskiego). Była to ówczesnie czołowa drukarnia w mieście, zasłużona dla kultury i sztuki. Wydano tam ponad 220 publikacji zwartych w języku polskim i hebrajskim oraz kilkanaście czasopism – gazet i periodyków. Drukarnia mieściła się pierwotnie przy ul. Miodowej 486, a po niedługim czasie w Pałacu Czapskich (obecnie budynek przy ul. Krakowskie Przedmieście 5, należący do Akademii Sztuk Pięknych). W 1827 roku drukarnia została wyposażona w odlewnię czcionek, wtedy bardzo nowoczesne urządzenie (PFEIFFER, ŚWIERKOWSKI 1959–1960). T. 5–12 z lat 1828–1836 przygotowywała Drukarnia Antoni Gałęzowski i Kompania, mieszcząca się przy ul. Żabiej 472. W czasie okupacji hitlerowskiej ulica ta została objęta terenem żydowskiego getta. Podczas powstania warszawskiego (1944) całkowicie zniszczona, „zrównana z ziemią”. Ulica Żabia należy do grupy warszawskich ulic, „których już nie ma, zupełnie nie istnieją”, mieściła się po lewej stronie parku Saskiego w okolicach placu Bankowego (KASPRZYCKI, STĘPIEŃ 1971). Od 1832 roku podtytuł „Sylwana” został zmieniony na „Zbiór Nauk i Urządzeń Leśnych i Łowieckich” (współcześnie „urządzeń” oznacza „zarządzeń”).

Zawartość tematyczną 4 pierwszych tomów „Sylwana” z lat 1820, 1821, 1823 i 1827 omawia HEYMANOWSKI (1991) z okazji 170-lecia powołania tego czasopisma, próbuje również ustalić nazwiska pierwszych redaktorów z powodu braku ich podania na stronach tytułowych.

Cykl przygotowania kolejnych tomów „Sylwana” odbywał się technologicznie inaczej niż współcześnie. Pióra ptasie odpowiednio przycięte, głównie gęsie, były wyłącznym narzędziem pisarskim. Dopiero po opatentowaniu w 1810 roku w Stanach Zjednoczonych Ameryki stalówki, zaczęły one powoli wchodzić do powszechnego użytku. Autorzy artykułów przygotowywali rękopisy gęsim piórem, dopiero później (trudno ustalić kiedy) stalówką z obsadką do pisania atramentem rozlewany do kałamarza. Po poprawkach naniesionych przez redaktora i zaakceptowaniu tekstu do wydania, powstawał czystopis wykonywany przez tzw. pisarzy – kancelistów, urzędników z dobrą praktyczną znajomością kaligrafii. Teksty „brudnopisów i czystopisów” powstawały w ciągu dnia przy świetle naturalnym, a w późniejszych i nocnych porach dnia przy świecach lub kagankach olejowych, nie było jeszcze znanych później lamp naftowych ani oczywiście oświetlenia gazowego i elektrycznego. Zaczęły one pojawiać się w Warszawie na przełomie XIX i XX wieku. W drukarni w kasztach, czyli różnych rozmiarów drewnianych szufladach z przegródkami, znajdowały się odpowiedniej wielkości i kroju czcionki i justynki (ślepy materiał zecerski, odstępy międzywyrazowe, ornamenty, linie itd.) Skład był ręczny, mozolny, „litera po literze”. Po ułożeniu przez zecera tekstu z metalowych czcionek był on powlekany odpowiedniej gęstości, lepkości i barwy farbą, a następnie odciskany na papierze „czerpanym”

(używanych w pierwszych tomach) za pomocą dużych pras (tłoczni) drukarskich. Tak powstałe „szczotki” po wyschnięciu składano, szyto i oprawiano w introligatorni. Między autorami, redaktorami i drukarnią kursowali gońcy przenoszący teksty z różnych faz procesu wydawniczego.

W latach 1827–1833 do każdego tomu „Sylwana” był załączony „dodatek samoistny” o tytule „Rocznik Korpusu Leśnego Królestwa Polskiego” o objętości 30–32 stron, a w latach 1834 i 1835 „Rocznik Administracji Leśnej i Rządowej Królestwa Polskiego”, o zawartości 56–63 stron.

Wysokość nakładu „Sylwana” trudna jest do ściślejszego ustalenia, ponieważ nie podawano takich danych w tzw. stopce redakcyjnej, gdyż w tym okresie takiej stopki w ogóle nie było. Dawniejsi autorzy publikacji o „Sylwanie” (ŻABKO-POTOPOWICZ 1960a, 1974, KRAJSKI 1965, 1974, KASPRZYK 1984, HEYMANOWSKI 1991) przypuszczali, że nakład mógł wynosić 200–350 egzemplarzy (w rzeczywistości być może był wyższy). „Sylwan” był półurzędowym czasopismem Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, która zalecała jego prenumeratę urzędnikom korpusu leśnego. Wiemy o tym z rozporządzenia z listopada 1826 roku, powtórnego w czerwcu 1829 roku oraz w lutym 1834 roku, które zalecało wszystkim urzędom leśnym i urzędnikom prenumeratę „Sylwana”, aż do strażnika włącznie. Zapewne „Sylwana” kupowali również niektórzy właściciele i zarządcy dużych kompleksów lasów prywatnych, myśliwi, niektóre biblioteki, w tym Szkoły Szczególnej Leśnictwa, jako swoiste podręczniki i pomoce naukowe dla studentów, naukowcy przyrodnicy, gdyż były tam artykuły ich interesujące. Piśmiennictwo leśne w tamtych czasach było bardzo nieliczne, stąd „Sylwan” stanowił główne źródło wiedzy pisanej o lasach i gospodarce leśnej.

Pod koniec 1835 roku (z. 4, t. 11) w odredakcyjnym tekście *Uwiedomienie* czytamy m.in.:

Pismo to wychodzi periodycznie w końcu każdego kwartału w jednym Zeszytzie czyli Numerze z siedmiu arkuszy złożonych. Cztery takie Numery składają Tom jeden opatrzone oddzielnym tytułem dzieła... Przedpłata roczna do dnia 1 Marca przyjmuje się w kwocie złp. 12; później zaś złp. 16. Po wydaniu pisma każdy Tom kosztuje złp. 18... W każdej okoliczności pisma tego dotyczącej udawać się należy wprost do Redakcyi w Dyrekcji Dóbr i Lasów przy Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu. Co do prenumeraty, tę wnosić także można na ręce Assessorów Nadleśnych w Sekcyach leśnych przy Kommissyach Wojewódzkich i Sprawujących Urzędy leśne. Rozprawy stosujące się do celu niniejszego pisma, które Redakcyja z wdzięcznością przyjmuje, niemniej wszelkie korrespondencje i pieniądze *franco* do Redakcyi adresowane być mają.

Warto przypomnieć, że od pierwszego zeszytu „Sylwana” (styczeń 1820 roku), przez cały wydawniczy okres „warszawski”, okładkę i stronę tytułową zdobiła rycina twarzy Silvanusa, rzymskiego bożka lasów i dzikiej przyrody. Znajdowało się tam również łacińskie motto „*Nobis placent ante omnia silvae*” („My lasy nad wszystko miłujemy” lub inne tłumaczenie „Ponad wszystkimi innymi podobają się nam lasy”). Jest to fragment z *Ecologiae* lub *Bucolica* z *Pastorałki II* Wergiliusza (Publiusz Wergiliusz Maro, 70–19 rok p.n.e.). W okresie „galicyjskim” i polskim

wydawania „Sylwana” przez redakcję we Lwowie (1883–1939) nie było twarzy Silvanusa, na okładce był czarno-biały drzeworyt przedstawiający fragment drzewostanu. Dopiero w 1953 roku wraca na okładkę dawna rycina, która towarzyszy już wszystkim kolejnym, współczesnym zeszytom i rocznikom (Grzywacz 2020). Nie wiemy, kto był autorem tej ryciny i jakie jest jej pochodzenie, ale, co ważniejsze, nie znamy na podstawie wiarygodnych źródeł nazwiska pomysłodawcy tytułu dla nowego czasopisma leśnego. Prawdopodobnie nazwa ta powstała w trakcie dyskusji w wąskim gronie inicjatorów wydawania „Sylwana” jeszcze w 1819 roku lub być może nawet wcześniej. Zapewne był to ktoś z liderów kierownictwa ówczesnych lasów rządowych (np. Ludwik Plater lub Juliusz Brinken). Wybór tytułu był świadomy, przemyślany, nienawiązujący do ewentualnych propozycji „polskich” nazw czasopism, tak aby nie spotkać się z odmową carskiej (rządowej) cenzury, która musiała wydać zgodę na wydawanie nowego czasopisma i każdego kolejnego tomu. Założyciele „Sylwana” na pewno nie przypuszczali, że to leśne czasopismo naukowe będzie funkcjonować z niezmienionym tytułem przez dwa wieki i cały czas twórczo się rozwijać.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA „SYLWANA” W OKRESIE 1836–1858

Przez 23 lata tego okresu wydano tylko 13 tomów „Sylwana”. W latach 1836–1844 kolejnych 9 tomów ukazywało się regularnie każdego roku. Natomiast t. 21 obejmował lata 1845/46, podobnie t. 22 z lat 1847/48 (co oznacza, że w rzeczywistości były to dwuroczniki). T. 23 obejmował aż pięciolecie 1849–1853, a także tom ostatni, 24, z okresu 1854–1858. Objętość 9 kolejnych tomów (12–20) wynosiła 325–678 stron, przeciętnie 575. T. 21 zawierał cz. 1 o objętości 412 stron (1845) i cz. 2 o objętości 223 stron (1847), w całości zawierający *Słownik leśny, bartny, bursztyniarski i orylski* autorstwa Wiktora Kozłowskiego. T. 22 (1849) obejmował 373 strony. T. 23 (1853) i 24 (1858) o łącznej objętości 1111 stron zawierały osobne, obszernie dzieło Klemensa Wydrzyńskiego *Przewodnik dla służby leśnej rządowej...* Łącznie wszystkie tomy tego okresu obejmowały 7290 stron, nie licząc ilustracji, tabel, wklejek i wkładek, które z reguły nie były numerowane. Format tomów z tego okresu był niezmieniony, taki sam jak poprzednio. Nadal był dodawany do każdego tomu „samoistny dodatek” pod tytułem „Rocznik Administracji Leśnej i Rządowej Królestwa Polskiego”, w tomach z lat 1836–1846 o objętości 38–43 stron, a w tomach z lat 1848–1858 nieco obszerniejszy o objętości 62–78 stron.

T. 12 przygotowano w Drukarni Antoni Gałęzowski i Kompania. T. 13–19 z lat 1837–1843 drukowano w znanej i cenionej firmie wydawniczej przy ul. Senatorskiej 463 (obecnie budynek ten ma numerację 35/37). Właściciele tego zakładu zmieniali się. Gdy drukowano t. 13 był to Józef Węcki, a t. 14–19 wydano pod kierownictwem właścicielskim Maxymiliana Chmielewskiego. T. 20–24 przygotował i wydrukował zakład Samuela Orgelbranda, wybitnego wydawcy i drukarza, w tym pierwszej polskiej, wielotomowej encyklopedii, która była również reklamowana na stronach „Sylwana”. Była to duża i nowoczesna jak na owe czasy

drukarnia przy ul. Miodowej 495. Bracia i rodzina S. Orgelbranda zajmowali się również drukarstwem w Warszawie i innych miastach (TREJCHEL 1979).

Wysokości nakładu nie znamy, przyjmuje się, że mógł on wynosić około 150–250 egzemplarzy (GRZYWACZ 2020). Był niższy niż w poprzednim okresie, co wynikało z licznych, zewnętrznych powodów. Po upadku powstania listopadowego w ramach represji carskich systematycznie likwidowano zbyt „polski” korpus leśny w lasach rządowych, zastępowano go leśnikami rosyjskimi lub „lojalnymi”; została zdjęta urzędowa „opieka” władz leśnych nad „Sylwanem”, był wydawany przez prywatną spółkę; nie było już w służbie poprzednich liderów leśnictwa – Ludwik Plater od 1831 roku na emigracji w Paryżu, Juliusz Brinken „wysłany” na emeryturę w 1833 roku; zamknięto warszawskie uczelnie, w tym Szczególną Szkołę Leśnictwa, zahamowano aktywność towarzystw naukowych, kraj przechodził poważny kryzys polityczny oraz społeczno-gospodarczy.

Układ artykułów w „Sylwanie” starano się podzielić na trzy działy: I. Część naukowa (leśnictwo, łowiectwo, bibliografia zalecana dotycząca spraw naukowych), II. Część urzędowa (zbiór różnego typu zarządzeń leśnych), III. Rozmaitości (artykuły inne niż w częściach poprzednich oraz ciekawostki i wiersze). Do 4 numeru każdego tomu dołączano „Rocznik Administracji Leśnej Rządowej Królestwa Polskiego” na rok następny. Składał się zwykle z dwóch części: I. *Czasowidz (Kalendarz) Leśny z wykładem chronologicznym działań gospodarczych na przykład Pory kwitnienia i dojrzewania nasion najznajomszych drzew, krzewów i podkrzewów leśnych krajowych a z tych ważniejszych zbieranie i przechowywanie, Kalendarz Leśny tyjący się ochrony lasów od owadów szkodliwych* lub kalendarz zawierający rozkład faz księżyca, informacje łowieckie i *Dni godowe* – daty urodzin i jubileuszy osób z całej rodziny cara rosyjskiego; II. Stan osobowy korpusu leśnego składający się z wykazów wszystkich jednostek administracyjnych ze składem osób tam zatrudnionych, listy leśników przechodzących na emeryturę (z podaniem wyliczonej wysokości w złotych polskich i rublach), przechodzących do innych wydziałów (jednostek) służby, „osób uwolnionych, oddalonych, usuniętych ze służby, zdegradowanych, zawieszonych, tych, którzy opuścili swoje posady, zmarłych, ozdobionych Znakiem Honorowym” (za 15, 20, 25, 30 i 40 lat nienagannej służby w lasach rządowych). Niekiedy dołączano erratę zauważonych błędów z całego tomu (w 4 zeszytzie kwartalnym).

W latach 1836–1838 „Sylwan” oficjalnie był kwartalnikiem, chociaż poszczególne numery (zeszyty) były łączone 1/2 i 3/4, czyli faktycznie był półrocznikiem. W latach 1836–1842 wydawano rocznik, chociaż wewnętrznie był podzielony na dwie części, czyli formalnie były to półroczniki. W 1844 roku „Sylwan” był już rocznikiem (t. 20). T. 21 i 22 to dwuroczniki, a status t. 23 i 24 trudno określić jako periodyków w kategoriach bibliograficznych, bo obejmują okresy pięcioletnie. Widać tu wyraźnie coraz to słabnącą możliwość wydawniczą „Sylwana” i, co jest zrozumiałe, zainteresowanie kupnem tego czasopisma przez urzędy leśne i prenumeratorów. Należy domniemywać, że coraz lepiej wśród służb lasów rządowych „było widziane” czytelnictwo rosyjskiej literatury leśnej, w tym „Lesnoj Żurnał”, który po raz pierwszy pojawił się w Petersburgu

w 1845 roku, a regularnie zaczął się ukazywać od 1850 roku (ŻABKO-POTOPOWICZ 1960b, 1974). Na taki stan wpłynęło bezpośrednio

postanowienie Rady Administracyjnej z dnia 4 stycznia 1836 roku, gdy zaczęto faworyzować urzędników leśnych, posiadających język rosyjski, począwszy zaś od 20 sierpnia 1837 roku nikt nie mógł być przyjęty do służby leśnej bez znajomości języka rosyjskiego (Dziennik Praw. T. 17, s. 408). Wkrótce na mocy postanowienia z dnia 23 czerwca 1838 roku polecono Wydziałowi dóbr i lasów rządowych, aby odtąd wszelkie napisy na planach, projektach itp., które do Petersburga mają być przesłane, były czynione nie w polskim, lecz w rosyjskim języku. Jak widzimy systematycznie i konsekwentnie przeznaczano wszystkie szczegóły administracji i organizacji zarządu lasami krajowymi; usuwano cegielkę po cegielce z tej budowy, jaką leśnictwo polskie sobie ufundowało w czasie swego największego rozkwitu, tak że po 36. latach tych przekształceń i zniekształceń, zostało już tylko miano Wydziału dóbr i lasów rządowych, które w końcu wraz z komisją Rządową przychodów i skarbu w 1867 roku bez najmniejszego trudu i skrupułów zniesiono (MIKŁASZEWSKI 1909).

Poziom naukowy prac w „Sylwanie” okresu warszawskiego oddaje stan ówczesnej, europejskiej wiedzy przyrodniczej i leśnej. Znaczna część autorów publikacji była pracownikami uczelni warszawskich, a niektórzy z nich byli również członkami elitarnego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie (1800–1832). Z ich życiorysów wiemy, że mieli kontakty z zagranicznymi uniwersytetami i najnowszą literaturą naukową, znali trendy rozwojowe w dyscyplinach, którymi się profesjonalnie zajmowali. Zupełnie nieuprawnione byłoby ocenianie ówczesnych artykułów w stosunku do współczesnej wartości poznawczej, gdyż były to wtedy dopiero początki dokonywanych bardziej systematycznych obserwacji, doświadczeń i analiz terenów leśnych. Tylko przykładowo, w artykule *Opisanie świerka* (1830) w krótkim podrozdziale *Choroby* napisano:

Główną chorobą świerków jest mursz czerwoniawy. Powstanie ona z zbyt wilgotnego i tłustego gruntu. Zwierzchnie słoje drzewne układają się za nadto grubo, i zbyt wiele soków pożywnych wciągają, tak iż wewnętrzne słoje nie mogąc się dostatecznie zdrzewieć, zgniliźnie ulegać muszą. Wpływ żywicy pociąga za sobą wycieńczenie drzewa, które także bywa skutkiem gwałtownych wiatrów korzenie wzruszających (s. 319).

Od dość dawna wiadomo, że sprawcą „murszu czerwoniawego” – białej niejednolitej (pstrej) zgnilizny drewna jest grzyb korzeniowiec wieloletni (*Heterobasidion annosum*), o którym jest wyjątkowo bogata literatura naukowa – mykologiczna i leśna. Jeszcze na początku XIX wieku uważano, że owocniki grzybów kapeluszowych i hub pojawiających się na pniach i korzeniach drzew są konsekwencją choroby, dodatkowym, ubocznym symptomem, a nie jej bezpośrednim sprawcą. Panowała wciąż teoria samoródtwa, którą podważył L. Pasteur (1822–1895), udowadniając swymi znakomitymi eksperymentami mikrobiologicznymi, że każda choroba pa-
sożytnicza może być spowodowana tylko przez wnikięcie do organizmu czynnika

chorobotwórczego z zewnątrz, nie może powstać „sama z siebie”. Mursz (zgnilizna drewna) nie powstaje bez infekcji wywołanej przez grzyby. To tylko przykład, z wieloma innymi informacjami zawartymi w artykułach i rozprawach w „Sylwana” można by dyskutować z pozycji współczesnej wiedzy. Jednak w zgodnej opinii historyków leśnictwa poziom naukowy artykułów z okresu warszawskiego był bardzo wysoki, nieodbiegający od ówczesnej wiedzy europejskiej, niekiedy przekazywany po raz pierwszy w literaturze naukowej naszego kraju.

Niestety w roku 1858 wyszedł ostatni tom „Sylwana” warszawskiego. Nastąpiła trwająca 24 lata przerwa, po czym „odrodziło się” to leśne czasopismo, gdy od stycznia 1883 roku Galicyjskie Towarzystwo Leśne we Lwowie postanowiło kontynuować wydawanie tego naukowego periodyku (GRZYWACZ 2020).

AUTORZY ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH I INNYCH PUBLIKACJI

Analizując poszczególne tomy z warszawskiego okresu ukazywania się „Sylwana”, nie można podać pełnego czy choćby przybliżonego wykazu autorów publikacji, gdyż nie było wówczas wymogu lub zwyczaju podpisywania ich swoim imieniem i nazwiskiem. Znana jest tożsamość tylko 55 autorów publikacji, z czego 18 osób było autorami co najmniej 3 lub większej liczby z 461 wszystkich z tego okresu pozycji bibliograficznych. Część artykułów sygnowana jest monogramem, przy czym niektóre trudne lub niemożliwe są współcześnie do pewnego „rozwinienia”. Na przykład nie wiadomo, kto kryje się pod monogramami: A.K., A.W., H.N., W.N. Część monogramów została „rozszyfrowana” głównie na podstawie treści artykułu, poruszanej tematyki, stylu i charakteru wypowiedzi, np.: L.P. = Ludwik Plater, Y. = Fryderyk Skarbek, (Bx.), B.__C. = Juliusz Brinken, (A.M.K.) = Adam Maxymilian Kitajewski, M. St. = Michał Szubert, (s...) lub s...s... = J. Karol Skrodzki, B.H.K., Br.H.K. lub B.hr K. = Brunon Kiciński.

Prawie 130 artykułów i tekstów, czyli ponad 26% wszystkich, o zróżnicowanej objętości, w tym bardzo obszerne, publikowane w częściach (odcinkach), nie jest podpisanych imieniem lub choćby sygnowanych monogramem, są to publikacje anonimowe. Może to być zrozumiałe u części z nich, przygotowanych przez urzędnika lub zespół urzędników leśnych, bo stanowią oficjalne, urzędowe dokumenty (ukazy carskie, postanowienia rządu i namiestnika Królestwa Polskiego, rozporządzenia, instrukcje dla korpusu leśnego), zestawienia lub informacje o działalności i decyzjach Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, komunikaty i ogłoszenia dotyczące Szkoły Szczególnej Leśnictwa w Warszawie, Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie, a także inne różnorodne teksty, np.: *Kalendarz leśny zatrudnienia nadleśniczego w ciągu całego roku*, *Objaśnienia użycia tablic pomocnych mających służyć do wyznaczania wartości i dochodu z lasów*, *Obraz administracji lasów Rządowych Królestwa Polskiego*, *Kodex leśny francuzki (tłumaczenie)*, *O mundurze leśnym*, *O stosunku dochodu drzewnego użytkowego do opałowego*, *O zamianie morgów magdeburskich na polskie*, *Rocznik korpusu leśnego Królestwa Polskiego*, *Stan osobisty administracji leśnej rządowej na rok...*, *Tablice do wyrachowania bryłowatości walców*, *Tablice do wyrachowania masy drzewnej całego lasu*, *Tablice do wyrachowania masy pni stojących itp.*

Wiele znaczących dzieł o charakterze naukowym i z zakresu ówczesnego gospodarstwa leśnego zostało opublikowanych jako prace anonimowe, przykładowo: *Uprawa lasów* (1834–1837) w 8 częściach, łącznie na 458 stronach tekstu; *O nadzwyczajnej uprawie lasów przez zasiew* (1821); *O uprawie nadzwyczajnej przez przesadzanie* (1823); *O uprawie sztucznej* (1838); *Zachowanie lasów* – cykl 7 obszernych artykułów, które ukazały się w latach 1837–1839 o problemach tradycyjnie rozumianej ochrony lasu (zabezpieczenie granic własności, szkody od czynników abiotycznych, choroby drzew, uszkodzenia drzew przez owady, uszkodzenia lasu od zwierzyny i zwierząt gospodarskich, kradzieże drewna i inne formy szkodnictwa leśnego); *Oszacowania lasów* (1821); *Użytkowanie lasów i technologia leśna* (1835–1840) – bardzo obszerne dzieło opublikowane w 9 częściach; *O pozyskaniu płodów leśnych ubocznych* (1830); *Węglarstwo czyli sztuka zwęglania drzew* (1821, 1823); *Wyrabianie potażu* (1823). Gdyby te teksty były sygnowane nazwiskami autorów, wiedzielibyśmy, które z nich zostały przygotowane przez pracowników uczelni, a które przez leśników praktyków ze szczebla centralnego lub terenowego – członków korpusu leśnego, które zaś były tłumaczeniami książek i publikacji zagranicznych lub „przeróbkami” opracowanymi dla potrzeb leśnictwa Królestwa Polskiego – bez podania źródeł pochodzenia. Być może przy bardzo wnikliwej analizie porównawczej z tych zakresów tematycznych opublikowanych jako dzieła oddzielne, poza „Sylwanem”, udałooby się zidentyfikować autorów niektórych anonimowo opublikowanych pozycji bibliograficznych lub wskazać niepodane źródła pochodzenia. Dwa wieki temu nie było jeszcze tak jak obecnie wyraźnych pojęć i przestrzegania zasad plagiatu i autoplagiatu.

Część z niepodpisanych tekstów stanowią ciekawostki, ogłoszenia, krótkie informacje, doniesienia z terenów leśnych, np.: *Anegdota myśliwska*, *Ceny psów i kosztów polowania na lisy w Anglii*, *Ciepłomierz roślinny*, *Lasy na Maderze*, *Łatwy sposób przywabiania tchórzów*, *Nadzwyczajny wypadek natury*, *O niektórych chorobach psów*, *O rachunku procentowym*, *Przywiązanie niedźwiedzicy do swoich dzieci*, *Pułapka na lisy*, *Sposób robienia wina z jagód maliny jeżyny*, *Środek przeciwko wściekliwości*, *Użytek z jałowca*, *Wiadomości o niektórych nieszczęśliwych wypadkach z wściekaniem się wilków*, *Zegar kwiatowy* i inne teksty.

Liczne z anonimowo wydrukowanych artykułów stanowią obszerne opracowania o charakterze naukowym lub z zakresu praktycznego prowadzenia gospodarstwa leśnego. Współcześnie trudno ustalić, z jakich powodów nie podawano nazwisk ich autorów. Co do części z nich można z większą lub mniejszą dozą prawdopodobieństwa przypuszczać, kto był autorem. Na przykład serie artykułów o ogólnym tytule *Entomologia leśna* oraz opracowania *O owadach lasom szkodliwych*, *Ostrzeżenia o mogącym nastąpić napadzie owadów lasom szkodliwych* mógł przygotować prof. A.M. Kitajewski, wykładowca m.in. przedmiotu entomologia w Szkole Głównej (Uniwersytet Warszawski) i równocześnie w Szczegółnej Szkole Leśnictwa. Chociaż powinien być brany również pod uwagę w tym względzie jako autor prof. Jan Krzyżanowski z Uniwersytetu Warszawskiego, który w latach 1825–1827 prowadził zajęcia z entomologii w Szczegółnej Szkole Leśnictwa, podczas gdy A. Kitajewski był przez ponad dwa lata na wyjeździe w Anglii, Francji i Niemczech, gdzie na polecenie i za finansowaniem Komisji

Rządowej Przychodów i Skarbu zapoznawał się z najnowszymi technologiami przemysłu chemicznego i hutniczego, które planowano wykorzystać w nowych inwestycjach na terenie Królestwa Polskiego (GRZYWACZ 2016).

Podobne przypuszczenia można snuć o innych pracownikach naukowych prowadzących zajęcia ze studentami na uczelniach wyższych ówczesnej Warszawy. Prawdopodobnie prof. Michał Szubert mógł być autorem licznych niepodpisanych artykułów z zakresu botaniki: *Opisanie brzozy*, *Opisanie drzewa morwowego*, *Opisanie jesionu*, *Opisanie jodły*, *Opisanie klonów*, *Opisanie modrzewi*, *Opisanie olszy*, *Opisanie sosny*, *Opisanie wiązu* (większość ilustrowana barwnymi znakomitymi, dydaktycznymi rycinami), *Monografia bzu pospolitego* (z bardzo rzadkimi w tym czasie rysunkami przekrojów mikroskopowych). Trudno dziś ustalić, dla czego publikacje M. Szuberta w „Sylwaniu”: *Monografia sosny pospolitej* (1820), *O uprawie drzew zagranicznych w Polsce* (1827), *Opisanie drzew i krzewów leśnych Królestwa Polskiego* (1827), *Opisanie świerku – monografia* (1830) – są opracowaniami podpisanymi nazwiskiem, a inne tego autora tylko monogramem, a jeszcze inne prawdopodobnie jego autorstwa są wydane anonimowo. Być może to wyłącznie jedno z moich przypuszczeń, dotyczących publikacji nie tylko tego autora, kierowano się w tym względzie określoną zasadą. Gdy artykuł był oryginalnym dziełem naukowym, to był podpisywany, gdy była to praca już wcześniej drukowana lub przeglądowa, kompilacyjna (a nie było wówczas w zwyczaju podawania lub cytowania źródeł informacji), to dzieło sygnowano monogramem lub wydano anonimowo. Wynikało to z rzetelności autorów w ocenie wkładu własnej pracy potrzebnej do przygotowania danego artykułu. Tylko na czterech tablicach z rysunkami mikroskopowymi odnoszącymi się do budowy anatomicznej bzu pospolitego są napisy wykonane bardzo drobnym drukiem: „Szubert rysował” i „F. Dietrich szty:” (znaczy to sztychował – rytował za pomocą stalowego ryłca na gładkiej płycie miedzianej, stalowej itp., wykonywał sztychy dla potrzeb druku).

Należy przypuszczać, że prof. Juliusz Colberg (Kolberg) był autorem artykułów *Nowe rozwiązania zagadnień z geodezji* oraz *Roztrząśnienie niektórych przypadków we względzie geometrycznym wydarzającym się w czasie prostowania granic*. Domyślamy się, że prof. Dominik Krysiński napisał teksty: *Nauka leśna administracyjna*, *Nauka leśna historyczna*, *Nauka leśna techniczna*, *Nauka leśnictwa właściwego*, *Układ nauki leśnictwa* (niektóre z tych artykułów ze względu na obszerność tekstu były drukowane w kilku częściach). Prof. Józef Karol Skrodzki przygotował obszerne opracowanie sygnowane monogramem *O gospodarstwie zwierzęcym* (1820, 1821, 1823) zawierające łącznie 112 stron oraz *Monografię łosia* (*Cervus alces* L.), która ukazała się w t. 1 (1820) i w wydaniu drugim t. 1 (1822), o łącznej objętości 91 stron. Dlatego pierwotnie przypuszczano, że może być również autorem niepodpisanych artykułów z zakresu zoologii i łowiectwa: *O bażantach i bażantarniach*, *O dzięciole*, *Opisanie głuszca*, *Opisanie jelenia*, *Opisanie sosny*, *Opisanie zająca*, *O ptakach w ogólności*, *Królestwo zwierzęce*. Jednak artykuły te ukazały się w „Sylwaniu” w latach 1834–1848, czyli już po jego przedwczesnej śmierci w 1832 roku, stąd autor lub autorzy tych tekstów nadal nie są znani.

W „Sylwaniu” już w t. 1 oraz tomach dalszych są informacje *O najpotrzebniejszych dziełach leśnych*, które zostały wydane przed rozpoczęciem funkcjonowania

tego czasopisma. Są to recenzje takich książek, rekomendacje do ich stosowania w praktyce, czasami krótkie lub dłuższe fragmenty wybrane przez redaktorów. Z dzieł polskich: Anna Jabłonowska (1786) *Ustawy powszechne dla Dóbr moich rządów*, Krzysztof Kluk (1778) *Roślin utrzymanie, rozmnożenie i zażycia*, Krzysztof Kluk (1803) *Słownik roślinny*, Ludwik Plater (1806) *Gospodarstwo leśne*, Filip J. Kobierzycki (1809–1810) *Umiejętności lasowe czyli Rękoksiąg dla właścicieli lasów i ich leśniczych pod tytułem Powszechna teoretyczno-praktyczna wszystkich lasów umiejętności nauka przez F.A.I. Burgsdorfa z niem. jęz. jako książka klasyczna wyd. a przez Filipa Jakuba Kobierzyckiego na oyczysty jęz. skrócona i do kraiowych okoliczności przystosowana*, t. I i II, także tłumaczenie *Kalendarza leśnego i łowieckiego* P. Helda (1817). Z literatury leśnej francuskiej w „Sylwanie” ukazały się tłumaczenia publikacji P. Rastmaupasa *Projekt zakładania ulic sadzonych wietrznie*, przez pana dyrektora szkółek drzewnych w Departamencie Rodanu (1820 i powtórnie w 1822) oraz *Kodex leśny francuzki* (1830), również fragment opowiadania myśliwskiego znanego pisarza Aleksandra Dumasa (1839). Licznie zalecane były opracowania leśników niemieckich w formie informacji sygnałnych i zachęty do zapoznania się lub ich recenzje, a niekiedy fragmenty przetłumaczonych dzieł takich autorów, jak: H. Cotta (1817), A. Bornholz (1828), A. von Burgsdorf (1805), F. Butlar (1829), G.L. Hartig (1808, 1811, 1819), I.A. Helwest (1830), F.A. Knolle von Knoll (1808), (?) Thiersch (1834).

Dla wykazania, że w „Sylwanie” początkowego okresu publikowali wybitni naukowcy i leśnicy, „najlepsze siły”, które pracowały ówczesnie w Warszawie i na terenie Królestwa Polskiego, tworząc stosunkowo nieliczny, elitarny, krąg współpracowników tego leśnego czasopisma, przedstawiamy krótkie notatki biograficzne niektórych z nich.

Wspomniany już **Juliusz Brinken (Brincken)** (1788–1846) funkcję naczelnego nadleśnego pełnił w latach 1818–1833. W Szczególnej Szkole Leśnictwa prowadził zajęcia z urządzania lasu, prawa leśnego, nauki łowów, ekonomii leśnej i wstępnych nauk leśnictwa. Początkowo wykładał w języku niemieckim, później nauczył się języka polskiego i biegle nim władał, był członkiem Rady Dozorczej (Szkolnej) tej uczelni. W „Sylwanie” opublikował: *O urządzaniu lasów* (1820), *O wystąpieniu wilków* (1820), *O ocenianiu lasu* (1821), *O Puszczy Białowieskiej* (1827) – obszernie omówienie dzieła, *O żubrze litewskim i polowaniu na niego* (1828), *Teorya ugruntowania Leśnictwa Rządowego* (1830, 1833, 1834) – opracowanie w 4 częściach, łącznie na 186 stronach, oraz sygnowane monogramem krótsze artykuły i ciekawostki: *Bagna pińskie*, *Antylopa słowiańska*, *Doświadczenia nad osławianiem zajęcy*, *Szczególne przywiązanie warchlaka do matki*, *O soku brzozowym*, *Zabobonny zwyczaj leśny o rzucaniu gałązek na mogiły w lasach*, recenzja opracowania M. Szuberta *Opisanie drzew i krzewów leśnych Królestwa Polskiego* – wszystkie te ostatnio wymienione publikacje ukazały się w t. 4. „Sylwana” (1827).

Jan Ludwik Bromirski (1794–1849), ekonomista, urzędnik leśny, znawca problematyki hodowli lasu, pracownik Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KRZECZKOWSKI 1936). W „Sylwanie” w t. 22 ukazały się jego opracowania: *Wykład sposobów zakładania żywych płotów*, *Kalendarz robót pod względem upraw*

sztucznych, *O uprawach sztucznych w lasach jakoteż o sposobach zakładania żywych płotów, Tabela o ilości potrzebnych nasion i siewu* (1847/48) stanowiąca załącznik do rozprawy o uprawach sztucznych, dotycząca gatunków takich, jak: dąb, buk, klon, jesion, grab, wiąz, brzoza, brzost, olsza, sosna, świerk, jodła, modrzew. W 1849 roku nakładem autorów, wydana przez S. Orgelbranda w Warszawie, ukazała się książka I.L. Bromirskiego, A. Hollaka *O uprawach sztucznych w lasach jakoteż o sposobach zakładania żywych płotów* (cz. 1) i *O ustalaniu wydm piaszczystych* (cz. 2).

Juliusz Colberg (Kolberg) (1776–1831), wybitny kartograf i geodeta pochodzenia niemieckiego, ukończył Akademię Budowlaną w Berlinie z tytułem inżyniera geografii. Przeniósł się do Warszawy, gdzie od 1817 roku był profesorem miernictwa i geodezji na Uniwersytecie Warszawskim, pełniąc równolegle funkcję inspektora pomiarów kraju. Mógł się pochwalić dużym dorobkiem kartograficznym dotyczącym obszarów Niemiec i Polski, licznymi publikacjami oraz skonstruowaniem pierwszego polskiego planimetru. W Szczególnej Szkole Leśnictwa wykładał miernictwo, niwelację i rysunek topograficzny. Był ojcem Oskara Kolberga, wybitnego etnografa, folklorysty, muzyka i kompozytora (GRZYWACZ 2016b). W „Sylwanie” opublikował artykuły: *Opisanie składu i użycia planimetru, nowo wynalezione miernicze narzędzia do dochodzenia powierzchni płaskich* (1820 i 1822), *Opisanie narzędzia miernicze do wymierzania od oka odległości lub wysokości różnych przedmiotów* (1828) oraz prawdopodobnie jego autorstwa (niepodpisane) *Rozstrząśnienie niektórych przypadków we względzie geometrycznym wydarzających się w czasie prostowania granic, pól i lasów i uwagi nad zmianą i obrachowaniem figur* (1821), *Nowe rozwiązania niektórych zagadnień z geodezji* (1823).

Heinrich Cotta (1763–1844), wybitny leśnik niemiecki o uznaniu i randze europejskiej. Był założycielem szkoły leśnej przekształconej w 1811 roku w Królewską Saksońską Akademię Leśną w Tharandcie, obecnie stanowiącą część Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie. Był współtwórcą naukowych podstaw leśnictwa (MILNIK 2013). W „Sylwanie” (1820) ukazała się recenzja jego dzieła *Anweisung zum Waldbau*, wyd. 2 z 1817 roku, oraz *Tablice do oceniania lasów* (1821). Są podstawy, aby przypuszczać, że 6 wielostronicowych tablic służących do szacowania i pomiaru lasów, które zamieszczono anonimowo w „Sylwanie” (1823), jest jego autorstwa lub zespołu pracującego pod jego kierunkiem: *Tablice pomocnicze do oszacowania lasów*, 208 stron, *Tablice do wyrachowania bryłowatości walców w szczególności do wyrachowania pni leżących*, 81 stron, *Tablice do wyrachowania masy pni stojących*, 25 stron, *Tablice do wyrachowania masy drzewnej całych lasów*, 85 stron, *Tablice do oznaczania masy drzew zagłuszonych w całych lasach*, 10 stron oraz *Tablice do wyrachowania masy drzewnej w sążniach opałowych*, 6 stron.

Józef Haczewski (1794–1844), mgr filozofii (prawdopodobnie Uniwersytetu Warszawskiego), asesor nadleśniczego, sekretarz w Sekcji Leśnej Wydziału Skarbowego Komisji Wojewódzkiej Płockiej, urzędnik w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KULECKA 2019). W „Sylwanie” opublikował następujące artykuły: *Terminologia Oryłów. Z dwoma załączonemi rycinami objaśniającymi* (1835), *O bursztynie* (1838) oraz prawdopodobnie (teksty niepodpisane): *Terminologia*

fłisów na Galerach (1835), *Terminologia Majtków na Dubasach* (1835). W 2002 roku z okazji Rejsu Leśników po Wielkich Jeziorach Mazurskich wydano reprint z. 1 i 2 „Sylwana” (1835) jego autorstwa pt. *O spławie drzewa, z dodatkiem Terminologii Oryłów, ..., Majtków...* (z błędnym imieniem P. Haczewski).

Georg Ludwig Hartig (1764–1837), wybitny leśnik niemiecki. Odbił naukę praktyczną leśnictwa u swojego wujka w Harzburgu, w latach 1781–1783 studiował nauki leśne na Uniwersytecie w Gissen. W 1786 roku został zarządcą lasów książęcych w Hesji, gdzie założył jedną z pierwszych szkół leśnych w Europie. Pracował na różnych wysokich stanowiskach leśnych na terenie Węgier i w księstwach niemieckich, był głównym inspektorem lasów w Stuttgarcie i Berlinie, gdzie założył kolejną już szkołę leśną, która weszła później w skład Uniwersytetu Berlińskiego i w której od 1830 roku pełnił funkcję profesora. Wybitnymi leśnikami byli również jego syn Teodor (1805–1880) oraz wnuk Robert (1839–1901). Jest autorem 31 znaczących, obszernych publikacji z zakresu nauk leśnych, wielokrotnie wznawianych (*The New International Encyclopedia* 2012). W „Sylwanie” ukazały się recenzje jego dzieł z 1808, 1811 i 1821 roku oraz tłumaczenia artykułów: *O nowym sposobie łapania wilków i lisów* (1821), *Bieg nauki leśnictwa* (1829), 60 stron, w 2 częściach, *Krótką historia łowiectwa przed wynalezieniem prochu strzeleckiego* opublikowana w latach 1829, 1830 i 1834 w 6 częściach, łącznie 174 strony.

Gustaw (Karol, Fryderyk) Henke (1799–1851), leśnik niemieckiego pochodzenia, który po studiach i praktyce leśnej w Niemczech został w 1819 roku zaproszony do Królestwa Polskiego, szybko nauczył się języka polskiego i przywiązał się do nowej ojczyzny. Był kolejno taksatorem, mierniczym, komisarzem leśnym, inspektorem węglarstwa. W latach 1834–1848 był urzędnikiem na różnych stanowiskach w Wydziale Lasów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. Wykładał w okresie 1840–1846 w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa urządzenie lasu, szacowanie i ocenianie lasów oraz administrację leśną. W 1848 roku przeszedł na emeryturę i osiadł w majątku Koszele w powiecie mariampolskim (SZYMAŃSKI 2008, KULECKA 2019). W „Sylwanie” opublikował obszerne, liczące 294 strony, dzieło w 4 częściach *Urządzanie lasu* (1839, 1840, 1841, 1842) oraz artykuł *Szacowanie lasów* (1842), na 96 stronach.

Bruno (Brunon) Kiciński (1797–1844), dziennikarz, publicysta, wydawca, poeta, tłumacz literatury, współtwórca polskiej prasy o charakterze politycznym i literackim, myśliwy. Był wydawcą i redaktorem licznych gazet i czasopism, takich jak m.in.: „Tygodnik Warszawski”, „Tygodnik Polski”, „Orzeł Biały”, „Kurier Warszawski”. Był autorem wierszy i poematów, tłumaczeń literatury pięknej, wielu tekstów publicystycznych, niezwykle aktywnym w życiu społecznym ówczesnej Warszawy (ALEKSANDROWSKA, MIKULSKI 1967). W „Sylwanie” w latach 1834–1839 opublikowano ponad 20 jego wierszy i poematów o przyrodzie lasów i polowaniach, a w 1840 roku tłumaczenie poematu *Cynegeticon czyli sztuka układania psów Marka Aureliusza Olimpiusa Nemesiana* (t. 16, s. 569–581). W „Sylwanie” (1847/48) ukazał się pośmiertnie wybór jego wierszy: *Różne łowy, Polowanie na jelenia, Słodczyce i gorycze życia leśnego*.

Adam Maxymilian Kitajewski (1789–1837) był absolwentem Gimnazjum Księży Pijarów w Warszawie, od 1814 roku pracował jako profesor w Liceum

Warszawskim, a od 1817 w Szkole Głównej (Uniwersytet Warszawski). Miał bardzo szerokie i różnorodne zainteresowania, dużo publikował w „Rocznikach Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk”, „Izys Polskiej”, „Pamiętniku Warszawskim”, „Pamiętniku Umiejętności Sztuk i Nauk”, „Sylwaniu”, szczególnie z zakresu chemii analitycznej, farbiarstwa, farmacji, balneochemii, leśnictwa, entomologii. Prowadził liczne zajęcia dydaktyczne w różnych ówczynie funkcjonujących uczelniach, w tym w Szczególnej Szkole Leśnictwa, gdzie uczył chemii, technologii chemicznej i mechanicznej, mineralogii i entomologii. Po upadku powstania listopadowego i zamknięciu przez władze carskie uczelni warszawskich, od 1834 roku był profesorem w Wojewódzkim Gimnazjum Warszawskim (GRZYWACZ 2016b). Szczegółową biografię A. Kitajewskiego jako profesora Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła LICHOCKA (2016). W „Sylwaniu” opublikował artykuł *O owadach leśnych najszkodliwszych w kraju naszym i środkach ogólnych zaradzenia owym* (1820 i 1822). Należy przypuszczać, że szereg anonimowych artykułów jest również jego autorstwa, i to nie tylko z zakresu entomologii leśnej.

Wiktor Kozłowski (1791–1858), po ukończeniu gimnazjum w Białymstoku studiował fizykę i matematykę na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie uzyskał stopień kandydata filozofii. W latach 1812–1818 służył w wojsku Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Ukończył Szczególną Szkołę Leśnictwa i w połowie 1819 roku złożył egzamin na nadleśniczego przed Komisją Egzaminacyjną Województwa Mazowieckiego. W latach 1819–1828 pracował na różnych stanowiskach w lasach rządowych. W 1828 roku został mianowany profesorem Szkoły Praktycznej w Szczególnej Szkole Leśnictwa, przy Urzędzie Leśnym w Bodzentynie. Rozbudował siedzibę szkoły w Siekiernie (szkółka leśna, budynek dydaktyczny, pomieszczenia dla uczniów, zbiory dydaktyczne, w tym „bibliotekę drzewną”). W 1822 roku wydał książkę *Pierwsze początki terminologii łowieckiej*, słownik z około 1500 hasłami, *Opisanie łowów przeplatane wierszem z licznymi ilustracjami, rysunkami i winietami*. Brał udział w powstaniu listopadowym, w którym został ranny, a potem karnie zwolniony z pracy. W latach 1832–1839 pracował w lasach ordynacji zamoyskiej, później jako nadleśniczy w Chlewiskach w guberni radomskiej. Losy tego wybitnego leśnika, żołnierza, patrioty, nauczyciela wielu leśników, wspaniałego kolekcjonera, autora licznych książek i artykułów opisał WIŚNIEWSKI (2001), a zajmowane stanowiska w służbie leśnej wymienia KULEC-KA (2019). W „Sylwaniu” opublikował: ogłoszenie prenumeraty na swoje dzieło *Terminologia leśna polsko-niemiecko-francuska* (1821), *O narzędziach służących do mierzenia u drzew stojących średnicy dolnej i średnicy górnej w upodobaney wysokości* (1829), *O twardości drzew, rozprawa naukowa* (1834), *O wyżle czyli psie legawym* (1835, 1836), w 3 częściach, łącznie 130 stron, *O jamniku czyli taxie* (1839), *Słownik leśny, bartny, bursztyniarski i orylski*, cz. 1 (1845) i cz. 2 (1846), łącznie 635 stron. Słownik ten był wydawany później jako oddzielne dzieło, a także jako reprint z inicjatywy Polskiego Towarzystwa Leśnego, z okazji 190 rocznicy rozpoczęcia działalności Szczególnej Szkoły Leśnictwa w Warszawie i jako materiał dla delegatów i uczestników 109 Zjazdu PTL w Gorzowie Wielkopolskim (2009).

Dominik Krysiński (1785–1853), po ukończeniu szkoły średniej w Warszawie wyjechał na studia do Niemiec, następnie zapoznał się z naukami

ekonomicznymi na różnych uczelniach w zachodniej Europie, w tym w Paryżu. Uczestniczył w tworzeniu Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Był tam pierwszym profesorem ekonomii politycznej, prowadził również zajęcia ze statystyki, prawa administracyjnego, nauki finansów i handlu. W Szczególnej Szkole Leśnictwa wykładał administrację leśną. Był bardzo aktywny w ówczesnym życiu politycznym Warszawy i kraju. Po upadku powstania listopadowego został odsunięty od wszystkich urzędów politycznych i stanowisk naukowych, władze carskie skonfiskowały jego majątek. Był autorem m.in. publikacji *O arytmetyce politycznej* (1814), *Niektóre myśli o nauce gospodarstwa krajowego* (1829) (GRZYWACZ 2016). W „Sylwanie” opublikował: *O przedmiotach i znajomościach naukę leśnictwa składających* (1820 i 1822), prawdopodobnie anonimowo *Układ nauki leśnictwa* (1827), *Nauka leśna techniczna* (1827), *Nauka leśna administracyjna* (1828), *Nauka leśna historyczna* (1828) oraz *Nauka leśnictwa właściwego w całej obszerności* (1834).

Ludwik August Plater (1775–1846), o którym wspomniano wyżej, w „Sylwanie” opublikował: *O niektórych najpotrzebniejszych dziełach leśnych* (1820) – przegląd dzieł polskich i zagranicznych dotyczących nauk leśnych i pokrewnych; *Rys leśno-statystyczny Królestwa Polskiego* (1827) o objętości 86 stron; w czasopiśmie tym zamieszczono również (1820, 1822) promocyjne recenzje jego dzieła *Gospodarstwa leśne* wydane w Wilnie w 1807 roku (GRZYWACZ 2016a).

Mikołaj Reuman (Reüman) (1801–1856), leśnik, historyk łowiectwa. Od 1834 roku nadleśniczy leśnictwa rządowego w Piliszkach (ówczesne województwo augustowskie). W latach 1842–1848 inspektor w Sekcji Ogólnej Wydziału Dóbr i Lasów, a w latach 1850–1855 urzędnik do szczególnych poruczeń w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, od 1854 roku pracował ze stopniem asesora kolegiального. Był autorem książek *Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa Polskiego* (1845), wydanej w Warszawie w Drukarni S. Orgelbrandta, oraz *O naturze torfu i jego użyciu gospodarczym* (1841), wydanej nakładem Redakcji Sylwana w Drukarni M. Chmielewskiego (HANIK 1988/89, KULECKA 2019). W „Sylwanie” opublikował artykuły: *Uwagi do rozprawy o bursztynie* zamieszczony w t. 14 (1839), czyli uwagi do rozprawy J. Haczewskiego *O bursztynie* (1838), *Gospodarstwo łowieckie* (1844), zajmujący w t. 20 aż 645 stron.

Fryderyk Florian Skarbek (1792–1866), ukończył Liceum Warszawskie, w latach 1809–1811 studiował w Paryżu na Collège de France, głównie języki obce, prawo karne, literaturę, również chemię, geologię, nauki rolnicze i ekonomię polityczną. Po powrocie do kraju krótko pracował w Ministerstwie Skarbu, następnie kilka lat spędził w rodzinnym domu w Żelazowej Woli, gdzie napisał liczne artykuły o tematyce gospodarczo-społecznej. W latach 1818–1830 pracował jako profesor ekonomii politycznej na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie dał się poznać jako wybitny dydaktyk oraz twórca nowego aparatu pojęciowego i polskiego słownictwa ekonomicznego. W Szczególnej Szkole Leśnictwa wykładał ekonomię polityczną, prawo ogólne i leśne, naukę finansów, administrację krajową i leśną, zarząd administracyjny i prawny. Pozostawił ogromny dorobek naukowy i literacki, powieści, komedie, sztuki teatralne, liczne niepublikowane notatki i szkice, dzieła historyczne oparte na źródłowej dokumentacji, np. *Dzieje*

Księstwa Warszawskiego (1860) oraz wydane już pośmiertnie *Dzieje Królestwa Polskiego* (1876). Życie osobiste, relacje z rodziną Chopinów (był ojcem chrzestnym Fryderyka), bogatą i różnorodną działalność społeczną, spuściznę intelektualną przedstawiają m.in.: BARTOSZEWICZ (1966), WOJTOWICZ (1982), HEYMANOWSKI (2008), ROSNER (2016). W „Sylwanie” opublikował znaczący naukowo i ideowo artykuł *Czy Rząd może i powinien być właścicielem lasów?* (1820 i w wyd. II t. 1 z 1822). Artykuł ten był sygnowany monogramem Y., należy przypuszczać, że mógł być również autorem niektórych anonimowo opublikowanych tekstów w „Sylwanie”.

Józef Karol Skrodzki (1784–1832), był absolwentem Gimnazjum Księża Pijarów w Wilnie oraz Uniwersytetu Wileńskiego, na którym studiował nauki matematyczno-fizyczne i chemię, m.in. pod kierunkiem Jędrzeja Śniadeckiego. W latach 1807–1811 pracował jako nauczyciel fizyki w szkołach na Litwie, a następnie w Liceum Warszawskim, w którym uczył fizyki, chemii i historii naturalnej, po czym kontynuował studia na Uniwersytecie w Berlinie i Paryżu. W tym okresie odbył podróże naukowe do Anglii, Holandii i Niemiec. Był jednym z organizatorów Uniwersytetu Warszawskiego, na którym w 1818 roku objął Katedrę Fizyki, a prowadzony przez niego Gabinet Fizyczny, pełen sprowadzonego z zagranicy sprzętu, należał do najlepiej wyposażonych placówek na całym uniwersytecie. Miał bardzo rozległą wiedzę i zainteresowania z zakresu literatury polskiej i łacińskiej, filozofii, matematyki, fizyki, chemii, zoologii i łowiectwa. Zajęcia dydaktyczne prowadził również na innych uczelniach warszawskich, w tym w Szczególnej Szkole Leśnictwa, w której uczył studentów zoologii ogólnej, zoologii „myśliwskiej”, nauki łowów, fizyki, mechaniki i hydrauliki. Dla potrzeb tej leśnej uczelni przygotował cenną rozprawę *Badania nad wytrzymałością niektórych gatunków drewna krajowego*. W latach 1823–1829 był dziekanem Wydziału Filozoficznego, a po wybuchu powstania listopadowego został wybrany na rektora. Władze rosyjskie, po zajęciu Warszawy, nie uznały tego wyboru, a w ramach represji uniwersytet został zamknięty w listopadzie 1831 roku na 26 lat. J.K. Skrodzki, prowadząc w latach 1818–1831 zajęcia w Szczególnej Szkole Leśnictwa, przyczynił się do dobrego wykształcenia leśników Królestwa Polskiego (HEYMANOWSKI 2008, GAWKOWSKI 2016, GRZYWACZ 2016b). W „Sylwanie” opublikował szereg artykułów sygnowanych tylko monogramem: *O gospodarstwie zwierzęcym* (1820, 1821, 1823), w 3 częściach, łącznie 112 stron, *Monografia łosia* (1821), *Opisanie maszyny do łowienia ptaków* (1821), *O użyciu i działaniu maszyny do łowienia ptaków* (1821), *Opisanie posady i polowania* i *O zmianach w posadzie* (1821), *O ptasznictwie* (1821). Przypuszcza się, że był również autorem licznych artykułów niepodpisanych, anonimowo opublikowanych w „Sylwanie”, z zakresu zoologii leśnej i łowiectwa, być może także z innej tematyki.

Michał Szubert (1787–1860), był synem marszałka dworu H. von Brüla, pierwszego ministra króla saskiego Augusta III. Początkowo był nauczany w domu, później ukończył Liceum Warszawskie. W latach 1809–1813 studiował w Paryżu nauki przyrodnicze. W 1816 roku został kierownikiem Katedry Botaniki na Uniwersytecie Warszawskim, przez długie lata był jedynym w Warszawie profesjonalnym botanikiem, z bardzo dobrą znajomością botaniki leśnej

i leśnictwa. Prowadził zajęcia dla studentów różnych uczelni, w tym w Szczególnej Szkole Leśnictwa, w której wykładał botanikę ogólną i leśną, uprawę lasu oraz użytkowanie lasów. Dużą zasługą M. Szuberta było założenie ogrodu botanicznego, początkowo na skarpie pradoliny Wisły za Pałacem Kazimierzowskim, później większego, nowego, między Belwederem a Agrykolą (obecnie Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego przy Al. Ujazdowskich). Kierował też tymi ogrodami. Szczegółową biografię tego wybitnego botanika opracowali MAJEWSKI (2016) oraz WERBLAN-JAKUBIEC i in. (2018). Był autorem m.in. takich prac, jak: *Opisanie drzew i krzewów leśnych Królestwa Polskiego* (1827), którego to dzieła recenzję przygotował do „Sylwana” (1827) J. Brinken, *Rozprawa o składzie nasienia, początkowem rozrastaniu się zarodka i głównych różnicach składu wewnętrznego roślin* (1824). W „Sylwanie” opublikował następujące artykuły: *Monografia sosny pospolitej* (1820), *Monografia bzu pospolitego* (1823), *O uprawie drzew zagranicznych w Polsce* (1827), *Opisanie świerku* (1830). Przypuszcza się, że opublikowane też anonimowo artykuły *Opisanie drzewa morwowego* (1836), *Opisanie modrzewiu* (1836) i kolejno o podobnym charakterze dotyczące olszy (1936), klonów (1837), jodły (1838), sosny (1839), brzozy (1840), jesionu (1841), wiązów (1841) były również jego autorstwa, a być może jeszcze inne. Niektóre z tych publikacji w „Sylwanie” były pierwszymi o tej tematyce w historii botaniki polskiej.

Kazimierz Władysław Wójcicki (Wójcicki) (1807–1879), dziennikarz, literat, wydawca, etnograf, historyk Warszawy, autor licznych esejów socjologicznych i gawęd historycznych. W latach 1827–1830 odbył wiele podróży po kraju o charakterze krajoznawczym i folklorystycznym. Był uczestnikiem powstania listopadowego, ciężko ranny pod Grochowem, ukończył służbę wojskową w stopniu majora. Był autorem różnorodnych książek, w tym pozycji *Zarysy domowe* z podtytułem *Gawędy i obrazy*, t. I i II. Fragmenty z tego dzieła jako oddzielne teksty, zatytułowane *Bóbr*, *Wilk*, *Lis*, ukazały się w t. 17 „Sylwana” (1841). W Warszawie na Bielanach jednej z ulic nadano imię Kazimierza Wójcickiego (WITKOWSKA, PRZYBYLSKI 2009).

Klemens Wydrzyński (1800–1864), absolwent Uniwersytetu Warszawskiego na Wydziale Prawa oraz później Szczególnej Szkoły Leśnictwa. Był podleśniczym w Lubochni, adiunktem w urządzaniu lasu, zastępcą asesora nadleśniczego przy komisji województwa kaliskiego. W latach 1830–1839 pracował w lasach prywatnych, w 1840 roku został zastępcą komisarza leśnego do urządzania lasów rządowych. Od 1841 roku przez 9 lat był urzędnikiem w Sekcji Leśnej Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu. Był wybitnym specjalistą od urządzania lasu i dlatego wchodził w skład Komisji Egzaminacyjnej dla kandydatów do służby w lasach rządowych. Działal społecznie m.in. w Towarzystwie Rolnym (ŻABKO-POTOPOWICZ 1960a, KULECKA 2019). W „Sylwanie” ukazało się obszerne dzieło *Zasady ogólne zarządu i zagospodarowania lasów tak rządowych jak prywatnych podług dr Pfeila* obejmujące t. 18 i 19 z 1842 i 1843 roku oraz *Przewodnik dla Służby leśnej Rządowej, czyli przepisy zawiadywania rządowych lasów* zawarty w t. 23 (1853) i t. 24 (1858) – ostatnich dwóch tomach warszawskiego „Sylwana”. W 1862 roku wydał książkowe opracowanie *Urządzanie lasów w Królestwie Polskim*, a już pośmiertnie ukazało się dzieło *Las i jego wpływ na gospodarstwo krajowe* (1865).

Autorami „podpisanych nazwiskiem” artykułów w „Sylwaniu” okresu 1820–1858 byli również: Michał Adamski, Antoni Auleitner, Antoni Dunin, Kazimierz Glinka-Janczewski, Antoni Holak (Hollak), Michał Reschief, Tomasz Wolski – leśnicy, urzędnicy różnych szczebli lasów rządowych; Franciszek Armiński z „Obserwatora Warszawskiego”, profesor uniwersytetu; Antoni Waga, wybitny zoolog; Mikołaj Wytwicki, znany pszczelarz; Dyonizy Paszkiewicz, ziemianin ze Żmudzi, poeta, właściciel słynnego, ściętego w 1812 roku, dębu „Baublis”; A. Wóycicki, autor dwóch tekstów na temat przysłów o zwierzętach oraz przysłów myśliwskich o ptakach; Jan August Helwert, inspektor królewsko-saskiego węglarstwa; Karol Dombrowicz, autor artykułu *Budowa i użytek wroniej budki ku tępieniu ptactwa drapieżnego* (1844); ? Jarocki, autor *O owadach niszczących zasiewy rolne* (1836); M. Szwartze, autor tekstu *Łatwy sposób wyrachowania ile pewna suma złotych polskich uczyni rubli srebrnych i nawzajem* (1841).

Pewną ogólną pomocą w analizach artykułów w „Sylwaniu”, przy braku dostępu do oryginalnych tekstów w poszczególnych tomach, może być opracowanie SOKOŁOWSKIEGO (1982) „*Sylwan*” – *bibliografia zawartości za lata 1820–1858*. Niestety jest ono tylko w formie maszynopisu (na cienkiej przebitce), znajduje się w bibliotece Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w Warszawie, być może również w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, której był za życia pracownikiem.

PODSUMOWANIE

Zamiast przedstawiania własnej syntetycznej oceny i podsumowania dokonań „Sylwana” z okresu warszawskiego oraz jego wpływu na kształt polskiego leśnictwa z dzisiejszej perspektywy, minionych już 200 lat, oddam głos bezpośredniemu czytelnikowi tego czasopisma z tamtego okresu – wybitnemu leśnikowi Aleksandrowi Połujańskiemu. Urodził się w 1814 roku w Wilnie, był absolwentem Instytutu Leśnego w Petersburgu, a następnie przez kilka lat pracował w lasach guberni kazańskiej, wołogockiej i moskiewskiej. Od 1847 roku aż do śmierci (w 1866 roku w Warszawie) pracował na różnych stanowiskach w lasach rządowych Królestwa Polskiego, w guberni warszawskiej i augustowskiej oraz w Wydziale Dóbr i Lasów Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (KULECKA 2019). Założył pismo „Rocznik Leśniczy”, które ukazywało się tylko w latach 1861–1865. Był autorem bardzo wielu artykułów z różnych dziedzin, nie tylko leśnictwa. Był encyklopedystą, autorem licznych haseł do *Encyklopedii powszechnej Orgelbranda* z lat 1859–1868, przygotował i opublikował monumentalne, wielotomowe dzieło *Opisanie lasów Królestwa Polskiego i gubernij zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego...* (1854), w którym m.in. pisze:

Dążność powszechna w kraju naszym do udoskonalenia gospodarstwa leśnego od początku już wieku teraźniejszego wywołała rozmaite dzieła ku temu celowi skierowane. Jednak najzbawienniejszy wpływ na podniesienie gospodarstwa leśnego wywołało pismo od roku 1820 wychodzące pod nazwą Sylwan... Jeśli dziś gospodarstwo leśne w Królestwie Polskiem, jak z tego naszego dzieła przekonamy się, stanęło

prawie na równi z niemieckiem, gdzie oddawna uważano za wzorowe, to przyznać musimy, że Sylwan najbardziej upowszechnił w naszym kraju zasady tego doskonałego gospodarstwa i najwięcej przyczynił się do wydzwignięcia kraju z lekceważenia tej tak ważnej gałęzi przemysłu i bogactwa krajowego, a zarazem do wpojenia obywatelom ziemskim myśli rządnej i oszczędnego gospodarowania lasami (fragment tekstu z rozdziału *O lasach Królestwa Polskiego*, t. I, s. 39–40).

W ciągu 39 lat działalności wydawniczej „Sylwana” warszawskiego ukazały się 24 tomy obejmujące 34 roczniki, zawierające 461 pozycji bibliograficznych na ponad 13,6 tys. stronach druku. Jest to dokonanie imponujące i znaczące w historii polskiego piśmiennictwa leśnego. Wpłynęło ono niewątpliwie na poziom nauk leśnych i kształt gospodarstwa leśnego. Aktualnie bibliograficzna baza danych AGRO, tworzona przez pracowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, kompletuje m.in. wszystkie roczniki „Sylwana” od 1820 roku, aby w postaci cyfrowej udostępnić ich zawartość dla zainteresowanych osób i instytucji (informacja wg stanu z marca 2021 roku).

LITERATURA

- ALEKSANDROWSKA E., MIKULSKI T., 1967, *Kiciński Bruno (1796–1844)*, [w:] *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korybut”*. Oświecenie, Państwowy Instytut Wydawniczy PIW, Warszawa, t. 5, s. 101–105.
- BARTOSZEWICZ A., 1966, *Toruń w życiu i twórczości Fryderyka Skarbka*, „Rocznik Toruński”, t. 1, s. 195–221.
- BRODA J., 2006, *Zmiany powierzchniowe i stan zagospodarowania lasów państwowych w okresie poprzedzającym powstanie państwa polskiego*, [w:] *Z dziejów Lasów Państwowych i leśnictwa polskiego 1924–2004*, red. J. Wiśniewski, CILP, Warszawa, t. 1, s. 29–51.
- BRODA J., 2007, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918–2006*, Wydawnictwo PTL, Warszawa, t. I, s. 1–455.
- Dokument Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego*, 1836, O rocznym zapotrzebowaniu na drewno z dnia 11 (23) lutego 1836 r.
- DYMEK B., 2011, *Uwagi na kanwie mapy lasów z 1825 r. Królestwa Polskiego*, „Rocznik Mazowiecki”, 23, s. 161–164.
- DYMMEL A., 2018, *Biblioteki urzędów w Królestwie Polskim i ich rola w kształtowaniu kultury biurokratycznej w XIX wieku*, [w:] *Dzieje biurokracji*, t. VII, Libra, Lublin, s. 243–259.
- Encyklopedia Warszawy*, 1994, Wydawnictwo PWN, Warszawa, s. 1–1071.
- GAWKOWSKI R., 2016, *Józef Karol Skrodzki*, [w:] *Poczet Rektorów Uniwersytetu Warszawskiego 1816–2016*, Monumenta Universitatis Varsoviensis, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 36–43.
- GERBER R., 1977, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1818–1831. Słownik biograficzny*, Zakład Naukowy im. Ossolińskich, Warszawa.
- GODEBSKI X., 1847, *Żywoć Ludwika hr Platera... Odczyt na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Literackiego Polskiego w Paryżu, d. 29 listopada 1846 r.*, Księgarnia Katolicka Polska, Paryż, s. 1–30.

- GRZYWACZ A. (red.), 2008, *Od Szkoły Szczególnej Leśnictwa do Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 1–308.
- GRZYWACZ A., 2015, *Las Pamięci Wybitnych Leśników*, „Przegląd Leśniczy”, 10, s. 6–7.
- GRZYWACZ A., 2016, *Ludwik Plater – pierwszy dyrektor generalny lasów rządowych*, „Las Polski”, 8, s. 34–35.
- GRZYWACZ A. (red.), 2016, *Szczególna Szkoła Leśnictwa w Warszawie 1816–1832*, Polskie Towarzystwo Leśne i Wydział Leśny SGGW, Warszawa, s. 1–181.
- GRZYWACZ A., 2020, *Zarys historii rozwoju wydawniczego leśnego czasopisma naukowego „Sylwan” (1820–2020)*, „Sylwan”, 164(12), s. 955–979.
- GUS, 1994, *Historia Polski w liczbach. Ludność. Terytorium*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- HANIK J., 1988–1989, *Reumann Mikołaj (1801–1856)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 31, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, s. 157–158.
- HEYMANOWSKI K., 1991, *170-lecie „Sylwana” w świetle genezy czasopism technicznych*, „Sylwan”, 8, s. 67–74.
- HEYMANOWSKI K., 2008, *Szkoła Szczególna Leśnictwa w Warszawie*, [w:] *Od Szkoły Szczególnej Leśnictwa do Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, red. A. Grzywacz, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 27–66.
- J. (JASTRZĘBOWSKI WOJCIECH), 1863, *Hipolit Stefan Franciszek Cielecki*, „Rocznik Leśniczy”, t. III, cz. II, s. 5–11.
- KASPRZYCKI J., STĘPIEŃ M., 1971, *Pożegnanie Warszawy*, Wydawnictwo Arkady, Warszawa.
- KASPRZYK S., 1984, *Rola i znaczenie organu Towarzystwa – czasopisma „Sylwan”*, [w:] *Dzieje Polskiego Towarzystwa Leśnego 1882–1982*, PWRiL, Warszawa, s. 199–224.
- KOBYLAŃSKI J.W., 1937, *Juliusz baron Brinken Naczelný Nadleśný Królestwa (1818–1833). Szkic biograficzny*, „Echa Leśne” (dodatek z cyklu artykułów w nr 10, 11, 13, 14), s. 1–16.
- KRAJSKI W., 1965, *Piśmiennictwo leśne*, [w:] *Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce*, red. A. Żabko-Potopowicz, PWRiL, Warszawa, s. 282–293.
- KRAJSKI W., 1974, *Sylwan warszawski*, [w:] *Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju*, red. A. Żabko-Potopowicz, PWN, Warszawa.
- KRZECZKOWSKI K., 1936, *Jan Ludwik Bromirski z Bromierza h. Pobóg*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 2, Polska Akademia Umiejętności, Kraków, s. 457–458.
- KULECKA A., 2019, *Urzędnicy Królestwa Polskiego 1815–1866*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- LICHOCKA H., 2016, *Adam M. Kitajewski*, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. M. Wąsowicz, A.K. Wróblewski, Monumenta Universitatis Varsoviensis, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 268–277.
- MAJEWSKI T., 2016, *Michał Szubert*, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915*, red. M. Wąsowicz, A.K. Wróblewski, Monumenta Universitatis Varsoviensis, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 452–457.
- MANTEUFFLOWA M., 1981, *Ludwig August Plater (1775–1846)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 26, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Kraków–Wrocław, s. 679–683.
- MILNIK A., 2016, *Historia szkolnictwa leśnego w Niemczech*, „Studia i Materiały Ośrodka Kultury Leśnej”, t. 12, s. 133–142.

- MIŁOBĘDZKI J., 1951, *Ludwik Plater pierwszy organizator leśnictwa polskiego*, „Sylvan”, 3/4, s. 301–308.
- MIKŁASZEWSKI J., 1907, *Ogólny rzut oka na rozwój leśnictwa w Królestwie Polskim w XIX wieku. Referat na I Zjeździe Polskich Leśników*, Kraków 1907, reprint wydany przez Polskie Towarzystwo Leśne na jubileusz 125-lecia swego istnienia, 2007, Kraków, s. 1–61.
- MIKŁASZEWSKI J., 1909, *Lasy Rządowe w Królestwie Polskim*, [w:] *Skorowidz leśny na rok 1909*, red. I. Szczerbowski, Nakładem I. Szczerbowski, Lwów–Warszawa, reprint wydany przez Oddział Lubelski Polskiego Towarzystwa Leśnego, Ruthenus, 2015, Krosno, s. 282–322.
- NOWOTARSKI M., GRZYWACZ A., 2008, *Życie i działalność Juliusza Brinkena*, [w:] *Od Szkoły Szczególnej Leśnictwa do Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, red. A. Grzywacz, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 78–85.
- OLENDEREK T., 2019, *Mapy Królestwa Polskiego z lat 1816–1818*, „Sylvan”, 163(1), s. 62–70.
- OLESKOWA J., 1971, *Ludwik Plater-Broel – pionier polskiego leśnictwa*, „Sylvan”, 7, s. 67–69.
- OSIECKA M., 2014, *System kancelaryjny i archiwalny komisji rządowych w Królestwie Polskim w latach 1815–1867*, praca doktorska, Wydział Historyczny, Uniwersytet Warszawski, s. 1–324.
- OSIECKA M., 2015, *Biblioteka Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu (1815–1867)*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 22, s. 237–247.
- PFEIFFER H., ŚWIERKOWSKI K., 1959–1960, *Natan Glücksberg (1780–1831)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław, s. 94–95.
- PLATER L., 1827, *Rys leśno-statystyczny Królestwa Polskiego*, „Sylvan”, t. 4, s. 11–96 (tekst przypisywany Platerowi, o objętości 86 stron).
- POŁUJAŃSKI A., 1854, *Opisanie lasów Królestwa Polskiego i gubernij zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego. Pod względem historycznym, statystycznym i gospodarczym*, Warszawa, t. I, s. 1–41.
- ROSNER A., 2016, *Fryderyk F. Skarbek*, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1916*, red. M. Wąsowicz, A.K. Wróblewski, Monumenta Universitatis Varsoviensis, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, s. 424–435.
- SOKOŁOWSKI W., 1971, *Czasopismo leśne „Sylvan”*, [w:] *Polskie Towarzystwo Leśne w Polsce Ludowej (Działalność i kierunki rozwoju)*, red. A. Żabko-Potopowicz, Wydawnictwo PTL, Warszawa, s. 164–176.
- SOKOŁOWSKI W., 1982, *„Sylvan” – bibliografia zawartości za lata 1820–1858*, tomy 1–24, maszynopis w Bibliotece Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w Warszawie.
- „Sylvan” 1820–1858. 24 tomy obejmujące 34 roczniki. Biblioteka Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w Warszawie.
- SZYMAŃSKI B., 2008, *Nauczanie leśnictwa w Królestwie Polskim poza Szkołą Szczególną Leśnictwa*, [w:] *Od Szkoły Szczególnej Leśnictwa do Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego*, red. A. Grzywacz, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 86–118.
- The New International Encyclopedia*, 2012, hasło – Georg Ludwig Hartig (Internet).

- TREJCHEL I., 1979, *Samuel Orgelbrand (1810–1869)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 24, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław, s. 187–189.
- WERBLAN-JAKUBIEC H., KUKIER-WYRWICKA M., KOWALCZYK M.B., 2018, *W królestwie roślin. 200 lat Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego*, Ogród Botaniczny UW, Warszawa, s. 1–283.
- Wielka encyklopedia PWN*, 2001, hasło Aleksander I Romanow, t. 1; 2002, hasło Glinka-Janczewski Kazimierz, t. 10; 2003, hasło Konstanty Pawłowicz, t. 14; 2003, hasło Mikołaj I Romanow, t. 17; 2004, hasło Broel-Plater Ludwik August, t. 21, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- WIŚNIEWSKI J., 2001, *Wiktor Kazimierz Grzegorz Kozłowski herbu Jastrzębiec (1791–1858). Między Wisłą a Pilicą*, „Studia i Materiały Historyczne”, 2, s. 45–78.
- WITKOWSKA A., PRZYBYLSKI R., 2009, *Kazimierz W. Wóycicki*, [w:] *Romantyzm z serii Wielka historia literatury polskiej*, wyd. VII, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 615–615.
- WOJTOWICZ J., 1982, *Fryderyk Florian Skarbek (1792–1866), ekonomista, historyk i literat*, [w:] *Wybitni ludzie dawnego Torunia*, red. M. Biskup, PWN, Warszawa–Poznań–Toruń, s. 161–169.
- ZARZYŃSKI P., 2000, *Ludzie i fakty. Jubileuszowy 100. Zjazd Polskiego Towarzystwa Leśnego*, Wydawnictwo PTL, Poznań, s. 1–352.
- ŻABKO-POTOPOWICZ A., 1960, *Klemens Wydrzyński (1800–1864)*, „Sylwan”, 12, s. 17–19.
- ŻABKO-POTOPOWICZ A., 1960a, *Historia leśnictwa*, Dział Wydawnictw SGGW, Warszawa, s. 1–287.
- ŻABKO-POTOPOWICZ A. (red.), 1974, *Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju*, Wydawnictwo PTL, Warszawa, s. 1–506.

INICJATYWA UTWORZENIA I DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA LEŚNEGO CZASOPISMA NAUKOWEGO „SYLWAN” W POCZĄTKOWYM OKRESIE JEGO FUNKCJONOWANIA (1820–1858)

Streszczenie

Z okazji jubileuszu 200-lecia najstarszego na świecie leśnego czasopisma naukowego przypomniano jego inicjatorów, pierwszych redaktorów i autorów artykułów. Ukazano tło historyczne tego okresu, w którym Polska była pod zaborem Rosji, Austrii i Prus, pozbawiona niepodległości a mimo to po kongresie wiedeńskim (1815) nastąpiło duże ożywienie społeczne, w tym utworzenie po raz pierwszy dobrze zorganizowanej, nowoczesnej służby w lasach państwowych. Z powodu braku fachowej literatury „Sylwan” z artykułami pracowników naukowych Uniwersytetu Warszawskiego i Szczegółnej Szkoły Leśnictwa (1816–1832) oraz leśników praktyków znacząco wpływał na poziom i kształt ówczesnego leśnictwa. Przedstawiono sylwetki 5 redaktorów oraz 18 najbardziej zasłużonych autorów publikacji. W ciągu początkowych 39 lat działalności wydawniczej ukazały się 34 roczniki „Sylwana”, zawierające 461 pozycji bibliograficznych, na ponad 13,6 tys. stronach druku. Było to czasopismo bogato ilustrowane, o nakładzie ponad 350 egzemplarzy, prenumerowane przez służbę leśną i właścicieli

lasów. „Sylvan” był wydawany zawsze po polsku, integrując leśników w rozbitym, podzielonym na 3 części państwie.

Słowa kluczowe: historia wydawnicza „Sylwana”, pionierzy polskiego leśnictwa, pierwsze naukowe publikacje o gospodarstwie leśnym, Ludwik Plater, Juliusz Brinken, Franciszek Cielecki, Kazimierz Glinka-Janczewski

ESTABLISHMENT AND PUBLISHING ACTIVITIES OF THE FOREST SCIENTIFIC MAGAZINE “SYLWAN” IN ITS INITIAL LIFE (1820–1858)

S u m m a r y

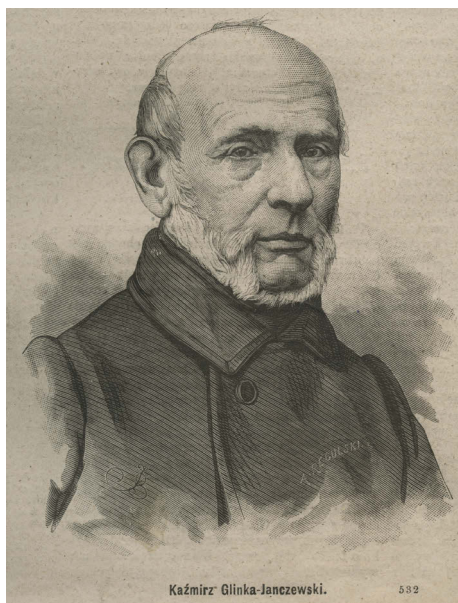
On the occasion of the 200th anniversary of the oldest forest scientific magazine in the world, the initiators of its establishment, first editors and authors of articles were remembered. There was presented a historical background of this period: Poland was under the Russian, Austrian and Prussian partition, deprived of independence and yet after the Vienna congress (1815), a major social revival took place, including the creation for the first time of a well-organized, modern service in state forests. Due to the lack of professional literature, “Sylvan”, in which the articles of researchers from the University of Warsaw and the Special Forestry School (1816–1832) and the foresters-practitioners were included, had a significant influence on the level and shape of the forestry system at that time. The profiles of 5 editors and 18 most deserved authors of publications have been presented. During the initial 39 years of “Sylvan” magazine publishing activity, 34 yearbooks containing 461 bibliographic entries appeared on more than 13.6 thousand print pages. It was a richly illustrated magazine, with more than 350 copies published, and subscribed by forest services and forest owners. “Sylvan” magazine was always published in Polish language, integrating the foresters in a broken country, divided into 3 parts.

Keywords: publishing history of “Sylvan”, pioneers of Polish forestry, first scientific publications on forest farm, Ludwik Plater, Juliusz Brinken, Franciszek Cielecki, Kazimierz Glinka-Janczewski

Ryc. 1. Ludwik August Plater, litografia autorstwa Charles'a Louisa Bazina (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ludwik_August_Plater.jpg)

Fig. 1. Ludwik August Plater, lithography by Charles Louis Bazin (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ludwik_August_Plater.jpg)

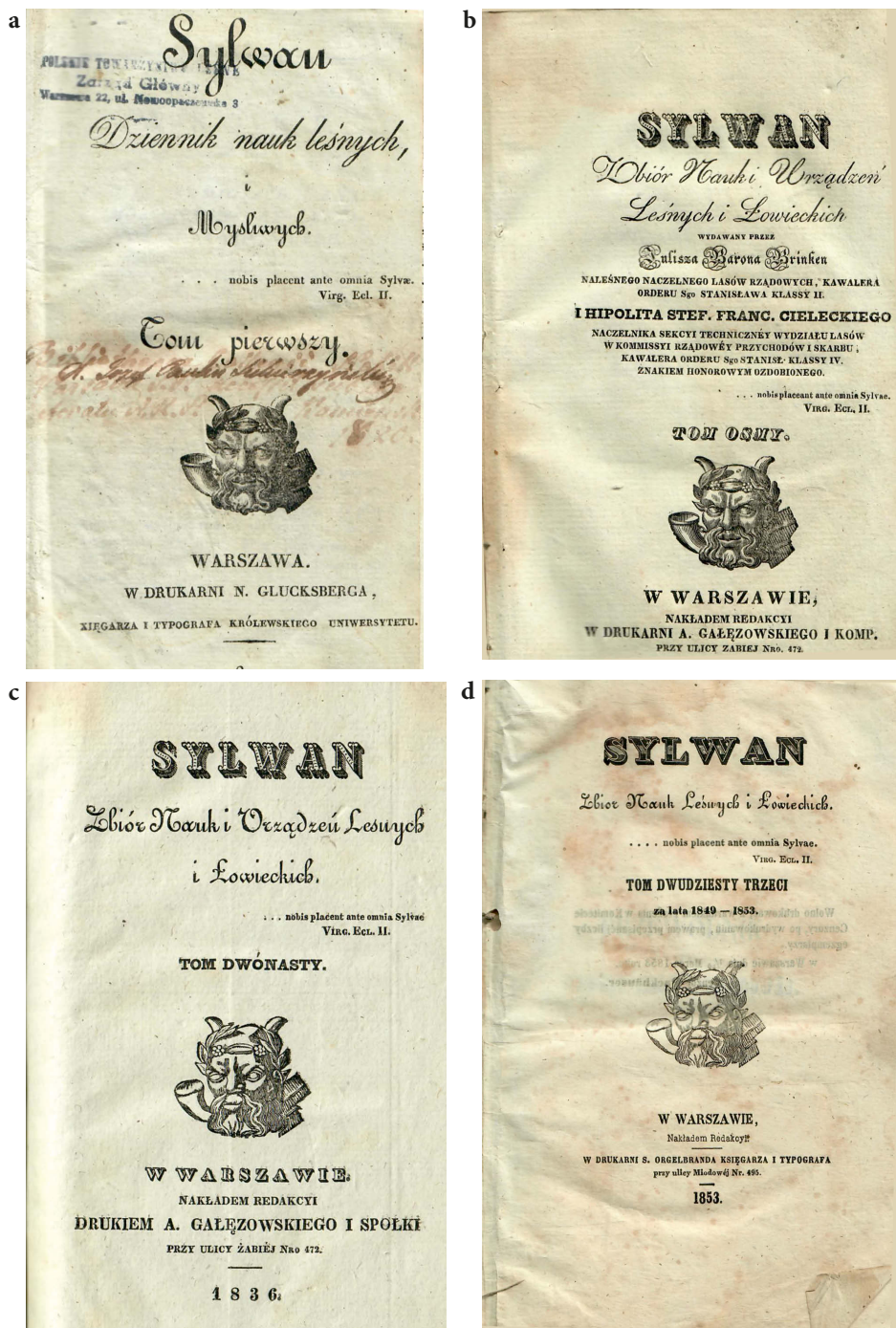

Ryc. 2. Juliusz Brincken, autor nieznany (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Julius_von_den_Brinken.jpg)

Fig. 2. Julius von den Brinken, unknown author (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Julius_von_den_Brinken.jpg)

Ryc. 3. Kazimierz Glinka-Janczewski, grafika autorstwa Aleksandra Regulskiego (<http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=58899>)

Fig. 3. Kazimierz Glinka-Janczewski, engraving by Aleksander Regulski (<http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=58899>)

Ryc. 4. Strony tytułowe „Sylwana”, a) 1820 rok, b) 1832 rok, c) 1836 rok, d) 1853 rok
 Fig. 4. Title pages of “Sylwan” dated on a) 1820, b) 1832, c) 1836, d) 1853

Ryc. 5. Karta pocztowa z okazji 200. rocznicy powstania czasopisma „Sylvan”, projekt Michał Woźnica

Fig. 5. Postcard on the occasion of 200th anniversary of the journal “Sylvan”, according to the project of Michał Woźnica

Ryc. 6. Okolicznościowy znaczek pocztowy

Fig. 6. Occasional postage stamp

Ryc. 7. Okolicznościowa moneta „200 Sylwanów”

Ryc. 7. Occasional coin “200 Sylwanów”